

> Retouradres Postbus 20401 2500 EC Den Haag

5.1.2.e

Per e-mail 5.1.2.e

Datum 30 januari 2023
Betreft Besluit op Woo-verzoek d.d. 24 oktober 2022 inzake publicatie in
Dagblad van het Noorden 4 oktober 2022

Geachte 5.1.2.e

Met uw verzoek van 24 oktober 2022 heeft u het ministerie van Economische Zaken en Klimaat gevraagd om informatie openbaar te maken inzake de subsidieaanvraag voor boeren die magnesiumzout willen gebruiken als experiment in de stal. Uw verzoek is overgedragen aan LNV.

Wettelijk kader

Ik behandel uw verzoek als een verzoek op grond van de Wet open overheid (Woo). De relevante artikelen uit de Woo kunt u vinden in bijlage 1 bij deze brief.

Inventarisatie documenten

Bij de inventarisatie zijn 16 documenten aangetroffen. Deze documenten zijn genoemd in de inventarislijst in bijlage 2 bij deze brief.

Reeds openbare documenten

De Woo is niet van toepassing op documenten die al openbaar zijn. Een aantal documenten is reeds openbaar en staat op de inventarislijst als zodanig aangemerkt. Op de inventarislijst staat ook aangegeven waar u deze documenten kunt vinden.

Informatie die valt buiten de reikwijdte van uw verzoek

U heeft in uw verzoek aangegeven over welke aangelegenheid u informatie wilt ontvangen. Een aantal documenten gaat gedeeltelijk of in het geheel niet over de door u aangegeven aangelegenheid en staan op de inventarislijst als zodanig aangemerkt. Deze informatie heb ik daarom uit de documenten verwijderd.

Zienswijzen

Ik heb de betrokken derde belanghebbenden in de gelegenheid gesteld om hun zienswijze te geven op de door mij voorgenomen openbaarmaking van de door u gevraagde informatie.

De belanghebbenden hebben geen bezwaren kenbaar gemaakt tegen de openbaarmaking van de informatie die met dit besluit openbaar wordt gemaakt.

Programma DG Stikstof

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

Behandeld door

5.1.2.e

T 070 5.1.2.e

5.1.2.e @minInv.nl

Ons kenmerk

DGS / 22576078

Uw kenmerk

Bijlagen

3

Besluit

DGS / 22576078

Ik besluit een deel van de door u gevraagde informatie niet openbaar te maken. Per document is op de inventarislijst aangegeven welke uitzonderingsgronden zijn toegepast. Ook in de documenten wordt aan de hand van een code duidelijk gemaakt op welke grond de informatie is geweigerd. Onder het kopje 'Overwegingen' licht ik dit nader toe.

De inventarislijst maakt integraal onderdeel uit van het besluit.

Overwegingen

Iedereen heeft het recht om overheidsinformatie op te kunnen vragen zonder daarbij een reden te hoeven aangeven. Dit staat in artikel 1.1. van de Woo. Dit is een belangrijk recht van de burger. Daarbij is het uitgangspunt dat overheidsinformatie openbaar is, tenzij er uitzonderingsgronden zijn die dit beperken. De uitzonderingsgronden staan in hoofdstuk 5 van de Woo. Hierbij wordt het algemeen belang van openbaarheid afgewogen tegen de belangen die de uitzonderingsgronden beschermen. In het algemeen geldt hierbij de regel dat wanneer ik informatie aan u verstrek, die informatie daarna openbaar is.

Algemene uitgangspunten bij toetsing aan de uitzonderingsgronden

De toetsing aan de uitzonderingsgronden verloopt als volgt. Eerst kijk ik of een van de uitzonderingsgronden speelt. Dat doe ik meestal per alinea, per zin.

Vervolgens kijk ik wat voor soort uitzonderingsgrond het is. Als het een absolute uitzonderingsgrond is, mag de informatie niet worden verstrekt op grond van de Woo. Als het een relatieve uitzonderingsgrond is, moet er een afweging worden gemaakt tussen het algemene belang van openbaarheid en het specifieke belang dat de uitzonderingsgrond beschermt. Daarbij weegt het belang van openbaarheid zwaar. Als informatie wordt geweigerd, moet goed worden gemotiveerd waarom dat is gedaan. Dat geldt des te sterker als de informatie ouder is dan vijf jaar.

Wanneer het gaat om informatie waar belangen van anderen bij betrokken zijn, moet ik hen de mogelijkheid geven om een zienswijze in te dienen. Dit betekent dat zij hun mening kunnen geven over of de informatie wel of niet openbaar gemaakt moet worden.

In de inventarislijst en op de documenten is opgenomen welke uitzonderingsgronden van toepassing zijn.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer

Op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder e, van de Woo kan ik geen informatie openbaar maken als dit de persoonlijke levenssfeer schaadt en dit belang zwaarder weegt dan het belang van openbaarheid. Het gaat om persoonsgegevens die (indirect) te herleiden zijn tot een persoon zoals namen, e-mailadressen, telefoonnummers en functienamen. In de documenten, waarbij in de inventarislijst, in de kolom "Woo", 5.1.2.e staat vermeld, staan persoonsgegevens, zoals namen, e-mailadressen, functienamen en telefoonnummers. Ik vind het in dit geval belangrijk dat de identiteit van betrokkene niet bekend wordt omdat dit zijn of haar privacy kan schenden. Dat vind ik niet wenselijk. Daarom maak ik deze persoonsgegevens niet openbaar.

Veiligheid van de Staat

DGS / 22576078

Op grond van artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder b, van de Woo, mag ik geen informatie openbaar maken als dit de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden. Hierbij gaat het in ieder geval om de bescherming van de democratische rechtsorde, zowel voor wat betreft de instituties als de daarbij betrokken personen, gebouwen en goederen. In bijlage 8B staan conceptbedragen vermeld, die verschillen van de definitieve toegekende bedragen zoals vermeld bij de publicatie van de definitieve regeling. Het verschil tussen beide zou voor onnodige verwarring kunnen zorgen. Tevens heeft u mondeling aangegeven dat uw verzoek niet gericht is op de hoogte van de bedragen. Ik maak deze informatie daarom niet openbaar.

Wijze van openbaarmaking en publicatie

De documenten die (gedeeltelijk) openbaar worden, worden samen met deze brief digitaal aan u toegezonden.

Plaatsing op internet

Dit besluit en de documenten die voor iedereen (gedeeltelijk) openbaar worden, worden op www.rijksoverheid.nl gepubliceerd.

Vragen

Als u vragen heeft over de afhandeling van uw verzoek, dan kunt u contact opnemen met de behandelaar van uw verzoek. De contactgegevens vindt u rechtsboven op deze brief.

Hoogachtend,

De Minister van Natuur en Stikstof,
namens deze

5.1.2.e

de heer J.M. Osinga
Directeur-Generaal Realisatie Transitie Landelijk Gebied

Bezwaarclausule

Een belanghebbende die bezwaar heeft tegen de weigering om informatie openbaar te maken kan binnen zes weken na de dag waarop dit besluit is bekend gemaakt en verzonden een bezwaarschrift indienen. Het bezwaarschrift moet door de indiener zijn ondertekend en bevat ten minste zijn naam en adres, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden waarop het bezwaar rust. Dit bezwaarschrift moet worden gericht aan: directie Wetgeving en Juridische Zaken, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage. Dit besluit is verzonden op de in de aanhef vermelde datum.

Bijlage 1 – Relevante artikelen uit de Woo

DGS / 22576078

Artikel 1.1 Recht op toegang

Eenieder heeft recht op toegang tot publieke informatie zonder daartoe een belang te hoeven stellen, behoudens bij deze wet gestelde beperkingen.

Artikel 2.1 Begripsbepalingen

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

document: een door een orgaan, persoon of college als bedoeld in artikel 2.2, eerste lid, opgemaakt of ontvangen schriftelijk stuk of ander geheel van vastgelegde gegevens dat naar zijn aard verband houdt met de publieke taak van dat orgaan, die persoon of dat college;

milieu-informatie: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer;

publieke informatie: informatie neergelegd in documenten die berusten bij een orgaan, persoon of college als bedoeld in artikel 2.2, eerste lid, of informatie die krachtens artikel 2.3 door een bestuursorgaan kan worden gevorderd.

Artikel 4.1 Verzoek

1. Eenieder kan een verzoek om publieke informatie richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf. In het laatste geval beslist het verantwoordelijke bestuursorgaan op het verzoek.

2. Een verzoek kan mondeling of schriftelijk worden ingediend en kan elektronisch worden verzonden op de door het bestuursorgaan aangegeven wijze.

3. De verzoeker behoeft bij zijn verzoek geen belang te stellen.

4. De verzoeker vermeldt bij zijn verzoek de aangelegenheid of het daarop betrekking hebbende document, waarover hij informatie wenst te ontvangen.

5. Indien een verzoek te algemeen geformuleerd is, verzoekt het bestuursorgaan binnen twee weken na ontvangst van het verzoek de verzoeker om het verzoek te preciseren en is het de verzoeker daarbij behulpzaam.

6. Het bestuursorgaan kan besluiten een verzoek niet te behandelen, indien de verzoeker niet meewerkt aan een verzoek tot precisering als bedoeld het vijfde lid. In afwijking van artikel 4:5, vierde lid, van de Algemene wet bestuursrecht wordt het besluit om het verzoek niet te behandelen aan de verzoeker bekendgemaakt binnen twee weken nadat het verzoek is gepreciseerd of nadat de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

7. Een verzoek om informatie wordt ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in hoofdstuk 5.

Artikel 5.1 Uitzonderingen

1. Het openbaar maken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:

DGS / 22576078

- a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
- b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
- c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
- d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in paragraaf 3.1 onderscheidenlijk paragraaf 3.2 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de betrokkene uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven voor de openbaarmaking van deze persoonsgegevens of deze persoonsgegevens kennelijk door de betrokkene openbaar zijn gemaakt;
- e. nummers betreft die dienen ter identificatie van personen die bij wet of algemene maatregel van bestuur zijn voorgeschreven als bedoeld in artikel 46 van de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de levenssfeer maakt.

2. Het openbaar maken van informatie blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

- a. de betrekkingen van Nederland met andere landen en staten en met internationale organisaties;
- b. de economische of financiële belangen van de Staat, andere publiekrechtelijke lichamen of bestuursorganen, in geval van milieu-informatie slechts voor zover de informatie betrekking heeft op handelingen met een vertrouwelijk karakter;
- c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
- d. de inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
- e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
- f. de bescherming van andere dan in het eerste lid, onderdeel c, genoemde concurrentiegevoelige bedrijfs- en fabricagegegevens;
- g. de bescherming van het milieu waarop deze informatie betrekking heeft;
- h. de beveiliging van personen en bedrijven en het voorkomen van sabotage;
- i. het goed functioneren van de Staat, andere publiekrechtelijke lichamen of bestuursorganen.

3. Indien een verzoek tot openbaarmaking op een van de in het tweede lid genoemde gronden wordt afgewezen, bevat het besluit hiervoor een uitdrukkelijke motivering.

4. Openbaarmaking kan tijdelijk achterwege blijven, indien het belang van de geadresseerde van de informatie om als eerste kennis te nemen van de informatie dit kennelijk vereist. Het bestuursorgaan doet mededeling aan de verzoeker van de termijn waarbinnen de openbaarmaking alsnog zal geschieden.

5. In uitzonderlijke gevallen kan openbaarmaking van andere informatie dan milieu-informatie voorts achterwege blijven indien openbaarmaking onevenredige benadeling toebrengt aan een ander belang dan genoemd in het eerste of tweede lid en het algemeen belang van openbaarheid niet tegen deze benadeling opweegt. Het bestuursorgaan baseert een beslissing tot achterwege laten van de openbaarmaking van enige informatie op deze grond ten aanzien van dezelfde informatie niet tevens op een van de in het eerste of tweede lid genoemde gronden.

6. Het openbaar maken van informatie blijft in afwijking van het eerste lid, onderdeel c, in geval van milieu-informatie eveneens achterwege voor zover daardoor het in het eerste lid, onderdeel c, genoemde belang ernstig geschaad

wordt en het algemeen belang van openbaarheid van informatie niet opweegt tegen deze schade.

DGS / 22576078

7. Het eerste en tweede lid zijn niet van toepassing op milieu-informatie die betrekking heeft op emissies in het milieu.

Artikel 5.2 Persoonlijke beleidsopvattingen

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen. Onder persoonlijke beleidsopvattingen worden verstaan ambtelijke adviezen, visies, standpunten en overwegingen ten behoeve van intern beraad, niet zijnde feiten, prognoses, beleidsalternatieven, de gevolgen van een bepaald beleidsalternatief of andere onderdelen met een overwegend objectief karakter.

2. Het bestuursorgaan kan over persoonlijke beleidsopvattingen met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie verstrekken in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

3. Onverminderd het eerste en tweede lid wordt uit documenten opgesteld ten behoeve van formele bestuurlijke besluitvorming door een minister, een commissaris van de Koning, Gedeputeerde Staten, een gedeputeerde, het college van burgemeester en wethouders, een burgemeester en een wethouder, informatie verstrekt over persoonlijke beleidsopvattingen in niet tot personen herleidbare vorm, tenzij het kunnen voeren van intern beraad onevenredig wordt geschaad.

4. In afwijking van het eerste lid wordt bij milieu-informatie het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen afgewogen tegen het belang van openbaarmaking. Informatie over persoonlijke beleidsopvattingen kan worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

Bijlage 2 – Inventarislijst

Nummer	Datum en tijd	Soort document	Onderwerp	Beoordeling	Wob	Afzender	Ontvanger
1.	2022-04-05	Brief	Uitvraag Gebiedsgericht werken 2022 en 2023	Deels openbaar	5.1.2.e	LNv	LNv
2.	2022-04-22	Document	Werkconferentie	Deels openbaar	5.1.2.e	Provincie Friesland	LNv
3.	2022-04-22 21:22 uur	E-mail	Landsdeel Noord 22 april, hoofdlĳn, 3 flappen met 6 van de 7 presentaties	Deels openbaar	5.1.2.e	LNv	EZK RVO
3.a	2022-04-22 21:22 uur	Bijlage	Bijlage 1 bij Landsdeel Noord 22 april, hoofdlĳn, 3 flappen met 6 van de 7 presentaties	Openbaar		LNv	EZK RVO
3.b	2022-04-22 21:22 uur	Bijlage	Bijlage 2 bij Landsdeel Noord 22 april, hoofdlĳn, 3 flappen met 6 van de 7 presentaties	Openbaar		LNv	EZK RVO
3.c	2022-04-22 21:22 uur	Bijlage	Bijlage 3 bij Landsdeel Noord 22 april, hoofdlĳn, 3 flappen met 6 van de 7 presentaties	Openbaar		LNv	EZK RVO
4.	2022-04-25 19:55 uur	E-mail	RE: format versnelling maatregel op WSN- gebiedsplan tbc water, natuur en klimaat	Deels openbaar	5.1.2.e	Provincie Friesland	LNv
4.a	2022-04-25 19:55 uur	Bijlage	Format versnelling water natuur en klimaat_Van middelen- naar	Identiek aan docnr. 5.a		Provincie Friesland	LNv

			doelenbeleid (FRL)				
4.b	2022-04-25 19:55 uur	Bijlage	Format versnelling water natuur en klimaat_Voorste l noordelijke melkveehouderij (GR DR FRL).docx	Identiek aan docnr. 5.b		Provincie Friesland	LNv
5.	2022-04-25 21:03 uur	E-mail	[5.1.2.e], de 'Laaghangend en de 4e Agro FrIDoorst: format versnelling maatregel op WSN-gebiedsplan tbc water, natuur en klimaat	Deels openbaar	5.1.2.e	LNv Provincie Friesland	LNv Provincie Friesland
5.a	2022-04-25 21:03 uur	Bijlage	Format versnelling water natuur en klimaat_Van middelen- naar doelenbeleid (FRL)	Geheel buiten Reikwijdte		LNv Provincie Friesland	LNv Provincie Friesland
5.b	2022-04-25 21:03 uur	Bijlage	Format versnelling water natuur en klimaat_Voorste l noordelijke melkveehouderij (GR DR FRL).docx	Deels openbaar	5.1.2.e	LNv Provincie Friesland	LNv Provincie Friesland
6.	2022-07-15	Brief	Stand van zaken stikstof en landelijk gebied	Openbaar		LNv	Tweede Kamer
7.	2022-07-18	Document	Quick scan versnellings- en perspectiefmaatregelen transitie landbouw en landelijk gebied	Reeds openbaar Zie ook: Quick scan versnellings- en perspectiefmaatregelen transitie landbouw en landelijk gebied Publicatie Aanpak Stikstof		Wageningen Universiteit	LNv

8.	2022-07-19 15:06 uur	E-mail	[5.1.2.e], Overzichtstabel Groningen en Noord	Deels openbaar	5.1.2.e	LVN	Provincie Groningen
8.a	2022-07-19 15:06 uur	Bijlage	Overzicht hoofdtabel Groningen en enige specificatie PU- 2022	Geheel buiten Reikwijdte		LVN	Provincie Groningen
8.b	2022-07-19 15:06 uur	Bijlage	Overzicht hoofdtabel Noordelijke provincies PU- 2022.docx	Deels openbaar	5.1.2.i	LVN	Provincie Groningen
9	2022-11-23	Document	Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoor stellen transitie landelijk gebied	Reeds openbaar Zie ook: wetten.nl - Regeling - Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsv oorstellen transitie landelijk gebied - BWBR00475 03 (overheid.nl)		LVN	LVN

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EC Den Haag

College van Gedeputeerde Staten van Groningen
t.a.v. 5.1.2.e
Postbus 610
9700 AP Groningen

Datum 5 april 2022
Betreft Uitvraag Gebiedsgericht werken 2022 en 2023

Geachte 5.1.2.e,

Zoals aangekondigd in de hoofdlijnenbrief van 1 april 2022 met kenmerk 22055867 (<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/04/01/versnelling-en-vergroting-stikstofaanpak-voor-sterke-natuur-en-gezonde-leefomgeving>) stuur ik u hierbij de uitvraag om samen met u een inventarisatie te maken van concrete projecten en voorstellen om vooruitlopend op de gebiedsplannen al stevige stappen te zetten in gebiedsgericht werken. Gezien de urgentie van de opgave vind ik het van belang dat we zo snel mogelijk extra actie ondernemen. De vraag is of bepaalde maatregelen, vooruitlopend op de gebiedsplannen al uitgevoerd kunnen worden, of perspectief geboden kan worden aan de landbouw daar waar dat kan en delen van de gebiedsprocessen naar voren gehaald kunnen worden of verbeterd kunnen worden. Het gaat om voorstellen die in 2022 of 2023 uitgevoerd kunnen worden. Voor de voorstellen denk ik aan criteria als het doelmatig, duurzaam bijdragen aan één of meer van de doelen van de aanpak, en zo min mogelijk lock-in effecten. Hierbij kan ook al rekening gehouden worden met de quick scan van de natuurdoelanalyses die binnenkort beschikbaar komt. Ook vind ik het van belang dat er draagvlak in de regio is en moeten de versnellingsacties niet afleiden van het werken aan een duurzame oplossing in de gebiedsplannen.

Werkconferentie op 22 april om voorstellen op te halen en te concretiseren en elkaar te inspireren

In gesprekken die ik met u en met andere betrokkenen gevoerd heb, is vaak naar voren gekomen dat de urgentie groot is om snel actie te ondernemen. De kennis en inzichten van de provincies zijn essentieel om tot goede voorstellen te komen die ook aansluiten bij de gebiedsplannen in wording. Ik zal daarom een ambtelijke werkconferentie organiseren op 22 april a.s. om met de provincies gezamenlijk concrete projecten en voorstellen te inventariseren, te bespreken en te concretiseren. Daarbij nodig ik ook vertegenwoordigers van de waterschappen, gemeenten en terreinbeheerders uit. In aanloop naar de werkconferentie zal ik alle provincies verder via de gebruikelijke kanalen informeren over de aanpak en betrekken bij de opzet, waaronder ook het kwartiermakersoverleg tussen provincies, IPO en LNV.

Programma DG Stikstof

Bezoekadres

Bezu denhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

Behandeld door

5.1.2.e

T 070 5.1.2.e

5.1.2.e @minlnv.nl

Ons kenmerk

DGS / 22133808

Vervolg na werkconferentie

Ons kenmerk
DGS / 22133808

Mijn voorstel is begin mei op bestuurlijk niveau met elkaar van gedachten te wisselen over de beste aanpak en de middelen die nodig zijn om nu snel samen verdere stappen te zetten en in 2022 en 2023 een nieuwe impuls te geven aan gebiedsgericht werken aan de genoemde doelen. Ik zal het initiatief nemen om ook in goed overleg met het IPO hier een concreet voorstel voor te doen.

Ik besef goed welke impact deze opgave met zich mee brengt en wat ik van u vraag. Alleen gezamenlijk als één overheid kunnen wij de transitie van het landelijk gebied goed vorm geven. Bij deze wil ik u alvast enorm bedanken voor de continue inzet voor de uitdagingen waar we voor staan. Ik hoop dat we op deze manier de inspanningen kunnen bundelen om al op korte termijn resultaten op de verschillende doelen te laten zien en de gebiedsgerichte aanpak in uw provincies verder kunnen stimuleren.

Christianne van der Wal-Zeggelink
Minister voor Natuur en Stikstof

Werkconferentie

Zwolle, 22 april, 5.1.2.e

1. Laaghangend fruit/ Versnellingsvoorstel Melkveehouderij

1. Laaghangend fruit/ Versnellingsvoorstel Melkveehouderij

Brief aan minister Van der Wal vanuit GR, DR, FRL, aanbod t.w.v. €180 mln.

- a) Generiek
- b) Vrijwillig
- c) Draagvlak in sector
- d) Laagdrempelig (financieel) en effectief
- e) Stikstofreductie 100% voor de natuur
- f) Subsidies voor o.a.
  - weidegang, schone loopvloeren, mest verdunnen, minder eiwit, additieven
- g) Sorteert ook voor op Fries Uitvoeringsprogramma

Versnellen?!

En verder:

De inbreng die al gepitcht is door **5.1.2.e**, Provincie Drenthe:

1. Coaching
2. Gelijkwaardige vertegenwoordiging
3. Experimenteergebieden

Plus:

- **Van middelen- naar doelenbeleid**

2. Van middelen- naar doelenbeleid

Geen verplichtende zonering, wel uit gaan van (Friese Landbouwagonderzoek):

- ‘Gebiedswaarden’ inclusief biodiversiteit dienen van toegevoegde waarde te zijn in het agrarische product en hun plek te krijgen in de keten.
  - Noordoost Friesland zand, beetje veen, klei, open weidevogelgebied, open akkerbouwgebied, natte en droge dooradering, coulissenlandschap/cultuurhistorie.
- Vakmanschap van agrarisch ondernemers om hierbij aan te sluiten.

Van middelen- naar doelenbeleid

- Duidelijkheid over te behalen doelen
- Ondernemers zelf laten bepalen **hoe** ze de doelen halen
- Faciliteren in instrumenten die dit uitwerking mogelijk maken:
  - Werken met gebiedsoffertes,
  - Coaching agrariers,
  - Landinrichting 3.0, functie volgt bodem,
  - Vrijwillige opkoop,
  - KPI's voor individuele bedrijven
  - Afrekenbare stoffenbalans.
  - Gelijkwaardige vertegenwoordiging in gebiedsprocessen (pitch **5.1.2.e** Drenthe).
- Sorteert voor op Uitvoeringsprogramma Provincie Fryslân.

Dank!

www.fryslan.frl/stikstof

5.1.2.e

Van: 5.1.2.e
Verzonden: vrijdag 22 april 2022 21:22
Aan: 5.1.2.e
CC: 5.1.2.e
Onderwerp: Landsdeel Noord 22 april, hoofdlijn, 3 flappen met 6 van de 7 presentaties
Bijlagen: Image.jpg; Image1.jpg; Image2.jpg; Presentatie Drenthe werkconferentie NPLG 22042022.pdf; Werkconferentie Zwolle, 22 april, inbreng Friesland.pptx; Voorstel vanuit Natuurmonumenten voor de landsdelen Oost, Noord en Zuid .docx; Versnelling Gebiedsgerichte aanpak grond.docx

Hoi 5.1.2.e

Cc 5.1.2.e richting vakantie en cc Moderator 5.1.2.e

Hierbij de 2 flappen met de verzameling aan het eind van de bijeenkomst.
 En de flap met groen- en orantjes na het ochtend deel (met pitches Drenthe Inc. Natuurmonumenten en SBB en 1 van de 2 pitches Friesland) (Deze laatste flap is ook in delen beschikbaar)
 In het 3^e deel van de ochtend zijn op basis van de 6 pitches groentjes en oranjetjes ingevuld en ook ter plekke besproken.

De bijgevoegde presentatie van Drenthe bevat 3 pitches Het laatste deel van de 3 e pitch (Landbouw; AgroAgenda) is van geheel bestuurlijk Noord Nederland (3 gedeputeerden, ketenpartijen, LTO milieufederaties ed)
 De ppt van Friesland bevat 2 pitches. 1^e daarvan is het nogmaals pitchen van het aan de ministers aangeboden plan door de 3 noordelijke provincies met laaghangend fruit voor grootschalige reducties bij melkveehouderij met technische en management maatregelen.
 Deel 2 heeft noordelijke steun. En omdat dat bestuurlijk nog niet is afgetikt in Drenthe en Groningen, hier vanuit Friesland gepresenteerd.

Het appel in de 2^e pitch van Drenthe (Natuur en water) komt merendeels overeen met de 2^e pitch van Friesland (`versnelling gebiedsgericht grond) en deels in de pitches van SBB en NM ; koop op wat nu op de markt is en waarvan je kunt zien dat je dat nodig bent voor je doelen en of ruilgrond om indirect je 4 doelen te dienen.

In het middagdeel is uitgebreider besproken wat daar voor nodig is.
 Daarbij kwam op tafel dat de noordelijke provincies eigen bewezen instrumenten hebben die ingezet en benut kunnen worden (grondbanken natuurschap ed) Zoals op de 1^e wrap up flap is aangegeven lijkt het dat garantstelling (voor betaling als uitgelicht deel gebiedsplan) voldoende is voor provincies om zelf voor te financieren en instrumenten in te zetten. Het is gericht op aankoop van gronden niet en wel met bedrijfsgebouwen met (directe en indirecte) bijdragen aan Nitraat, N Water en klimaat opgaven.
 (Aanvullend is nog gesproken over leveren van materiaal voor IRF / Minfin)

Hoofd oogst

5.1.2.e typeerde de oogst (einde ochtend als volgt)

- 1 Een aantal mogelijkheden om nu als snel resultaat te boeken en
- 2 grote bereidheid om samen te denken en te werken naar meer integrale bredere plannen.

Onder 1 vallen daarbij

- 1 A Plan van de 3 provincies voor laaghangend fruit, technische en managementmaatregelen op de melkveehouderijbedrijven (itt beelden van anderen bevat dit geen grootschalige investeringen).
- 1 B Garantstelling voor per ommekeer kopen van in ieder geval de 5 met name genoemde objecten (naam en omvang) als strategisch inzet (Heb je met 2 jaar, meer dan nodig) en garantstelling voor deel om te kunne afwaarderen / inzet als landschapsgrond.
- 1 C Ophogen ANLB budget voor groen blauwe dooradering door gecertificeerde agrarische collectieven (Dit uit de combi van de inzet van D natuur om in de gebiedsplannen hier middelen aan te koppelen en het aanbod van collectieven dat via bestaande instrumenten te versnellen.)

Overig

Op 2/3 van het ochtenddeel kwam nadrukkelijk de vraag op tafel waarom LTO er vandaag niet bij was. Voelde bij een aantal partijen wat onevenwicht.
Agrarisch Collectief Groningen West was wel aanwezig. Gaf geen pitch. Gaf in een gevraagde reactie hele positieve reactie op een aantal dingen die naar voren waren gebracht. Landbouwvoorstellen vanuit de provincie en ook positieve reacties op een aantal ander voorstellen. Dat gaf een hele positieve impuls aan het gesprek wat ook na de middag duidelijk zichtbaar was in het samen zoeken naar mogelijkheden. Acties voor zowel saneren als perspectief werden stevig verbonden.
Aan het eind de conclusie dat we niet toe zijn gekomen aan de mogelijkheden met 'innovaties'.

Bij SBB en NM en deels provincies de constatering dat een aantal mogelijkheden binnen NNN beter benut kunne worden. (Dat gaf wederzijds ook ruimte om samen verder te zoeken)
Bij SBB en NM ook duidelijk wat eigen belangen en dat was niet overheersend in hun pitches.

Het appel vanuit Provincies thema landbouw voor zowel a) faciliteiten om evenwichtig aan het proces bij te kunnen dragen als (vervolg) b) experimenteermogelijkheden werd door NM opgepakt en benoemd als gezamenlijk belang / nodige faciliteit.

Deelnemers

5.1.2.e [redacted] waterschap Drents Overijsselse Delta

5.1.2.e [redacted] Perspectief landbouw

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] Friesland

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] (visualisatie)

5.1.2.e [redacted] SBB

5.1.2.e [redacted] LNV. (grondbank)

5.1.2.e [redacted] Friesland

5.1.2.e [redacted] LNV FEZ

5.1.2.e [redacted] LNV D natuur

5.1.2.e [redacted] Friesland

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] Drenthe

5.1.2.e [redacted] IPO VLG

5.1.2.e [redacted] Collectief Groningen West

's middag iemand anders van Drenthe

(5.1.2.e [redacted] van Drenthe waren zoals aangegeven alleen de ochtend aanwezig

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e [redacted]

... van de ...

Wat kost LNV van ons ...

go the ...

... in de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

... van de ...

Stava 2a MML

- Er is nu aanbod ~~of~~ van grond.
- MSA past hier met op
- Provinciale regelingen kunnen nu koop financieren (budget ??)

- TIP Werkakeien op het Coötitieakkoord

Knelpunt(en)

- Garantie op afwaarderen grond door Provincie
- Garantstelling op budget.
- Zakgeld ?

Oak

o KPI's: gebiedsdoelen
horen daar bij

KPI's: kan knellende
maar spreekt ze.
daarom in de Δ of.

Enkelen...: Bouwrijp en/of
ingericht.

o Kamers
Gr 1131. dooradering
vrij collectieven

5.1.2.e

Van: 5.1.2.e @fryslan.frl>
Verzonden: maandag 25 april 2022 19:55
Aan: 5.1.2.e
CC: 5.1.2.e
Onderwerp: RE: format versnelling maatregel op WSN-gebiedsplan tbc water, natuur en klimaat
Bijlagen: Format versnelling water natuur en klimaat_Van middelen- naar doelenbeleid (FRL).docx; Format versnelling water natuur en klimaat_Voorstel noordelijke melkveehouderij (GR DR FRL).docx

Dag allen,

Bijgaand vindt u een gezamenlijke bijdrage vanuit Drenthe, Groningen en Friesland voor de Versnellingsuitvraag van minister Van der Wal.
 Dit voorstel is al enige tijd bekend bij LNV, maar voor eventuele vragen of opmerkingen kunt u uiteraard terecht bij de contactpersonen in CC, of bij ondergetekende.

Mei freonlike groetnis,

5.1.2.e

Strategisch Beleidsadviseur
 Opgave Landbouw & Voedselproductie
 058 - 5.1.2.e
 06 - 5.1.2.e
 5.1.2.e @fryslan.frl

provinsje fryslân
 provincie fryslân

Tweebaksmarkt 52 (bes kersadres)
 Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden
 (058) 292 5925 / 5.1.2.e lan.frl
 WhatsApp: 06 5.1.2.e
www.fryslan.frl

Folgje ús op social media!

Tink oan it miljeu foar 't jo beslute dizze mail te printsjen / Denk aan het milieu voor u besluit deze mail te printen.

<< Disclaimer >>

Persoansgegevens en privacy

De provinsje Fryslân giet sekuer mei jo persoonsgegevens om en hannelet neffens de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lês [hier](#) ús Privacyferklearring.

Persoansgegevens en privacy

De provincie Fryslân gaat zorgvuldig om met uw persoonsgegevens en handelt overeenkomstig de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lees [hier](#) onze Privacyverklaring.

5.1.2.e

Van: 5.1.2.e
Verzonden: maandag 25 april 2022 21:03
Aan: 5.1.2.e
CC: 5.1.2.e
Onderwerp: 5.1.2.e ' Laaghangend en de 4e Agro FrlDoorst: format versnelling maatregel op WSN-gebiedsplan tbc water, natuur en klimaat
Bijlagen: Format versnelling water natuur en klimaat_Van middelen- naar doelenbeleid (FRL).docx; Format versnelling water natuur en klimaat_Voorstel noordelijke melkveehouderij (GR DR FRL).docx

Hoi 5.1.2.e

Hierbij de 2 die vandaag iets voor 20 uur zijn binnengekomen.

(De laatste 2 van het overzicht van wat ik je net mailde)

Van / via 5.1.2.e (van vandaag 20 uur) het eerder door gedeputeerden aan Ministers van LNV aangeboden voorstel van de 3 provincies ' Laaghangend Fruit.

En het voorstel voor , Van middelen naar doelenbeleid, wat conform de mail van vrijdagavond past bij de 3 voorstellen 3 provincies / AgroAgenda. Omdat er nog geen akkoord is van bestuurders Drenthe en Groningen, wordt dit voorstel nu alleen vanuit Friesland ingebracht.

Groet vanuit Chaam,

5.1.2.e

Van: 5.1.2.e @fryslan.frl>
Datum: 25 april 2022 om 19:54:59 CEST
Aan: 5.1.2.e @minInv.nl>, 5.1.2.e @minezk.nl>, 5.1.2.e @minInv.nl>
CC: 5.1.2.e @drenthe.nl>, 5.1.2.e @provinciegroningen.nl>
Onderwerp: RE: format versnelling maatregel op WSN-gebiedsplan tbc water, natuur en klimaat

Dag allen,

Bijgaand vindt u een gezamenlijke bijdrage vanuit Drenthe, Groningen en Friesland voor de Versnellingsuitvraag van minister Van der Wal.
 Dit voorstel is al enige tijd bekend bij LNV, maar voor eventuele vragen of opmerkingen kunt u uiteraard terecht bij de contactpersonen in CC, of bij ondergetekende.

Mei freonlike groetnis,

5.1.2.e

Strategisch Beleidsadviseur
 Opgave Landbouw & Voedselproductie
 058 - 5.1.2.e
 06 - 5.1.2.e

provinsje fryslân
 provincie fryslân

Tweebaksmarkt 52 (besikersadres)
 Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden
 (058) 292 5925 / provincie@fryslan.frl
 WhatsApp: 06 5.1.2.e
www.fryslan.frl

Folgje ús op social media!

.....
Tink oan it miljeu foar 't jo beslute dizze mail te printsjen / Denk aan het milieu voor u besluit deze mail te printen.
.....

<< Disclaimer >>

Persoansgegevens en privacy

De provinsje Fryslân giet sekuer mei jo persoonsgegevens om en hannelet neffens de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lês [hier](#) ús Privacyferklearring.

Persoansgegevens en privacy

De provincie Fryslân gaat zorgvuldig om met uw persoonsgegevens en handelt overeenkomstig de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lees [hier](#) onze Privacyverklaring.

Format versnelling maatregel op WSN gebiedsplan tbv water, natuur en klimaat

Dit format is bedoeld als leidraad voor het in kaart brengen van de voorstellen van de provincies en het voeren van de gesprekken over deze voorstellen. Het format kan gebruikt worden als basis voor het gesprek en/of presentatie op de werkconferentie van 22 april. Onder maatregel kan ook een voorstel, plan vallen dat versneld in 2022 en/of 2023 uitgevoerd kan worden.

Het format ingevuld uiterlijk aanleveren op 20 april 2022 bij 5.1.2.e @minInv.nl)

Bij de selectie van welke voorstellen in 2022 gehonoreerd kunnen worden spelen de volgende wegingscriteria een rol, deze zijn identiek aan de wegingscriteria die gehanteerd worden voor het beoordelen van de bronmaatregelen:

- Kosteneffectiviteit
- Juridische houdbaarheid
- Gebiedsgericht optimaal effect
- Haalbaarheid en maatschappelijke acceptatie

Controle vragen vooraf

- Het plan is inhoudelijk afgestemd met (binnen) de provincie. (waaruit blijkt dit, anders toelichting)
  - Het plan sluit aan op beleid en maatregelen in vastgestelde N2000 plannen
  - Het plan is niet strijdig met andere natuurherstelmaatregelen
- Het plan kan niet uit andere beschikbare financiële middelen betaald worden, zoals (motiveer dit)
  - Natuurpact
  - Programma Natuur
  - KRW
  - ...
- Alle benodigde vergunningen zijn verleend door bevoegde gezag
- Het plan kan worden uitgevoerd én betaald voor 31 december 2022, resp,
- Het plan kan worden uitgevoerd én betaald voor 31 december 2023

1. Algemene informatie maatregel

Titel: Aanbod Noord Nederlandse stikstofaanpak

Provincie: Groningen, Drenthe Fryslân

Contactgegevens inbrenger: 5.1.2.e @fryslan.frl

Team maatregel: Programmteam Stikstof, Opgave Landbouw & Voedselproductie (alleen voor wat betreft Fryslân)

Bestuurlijk verantwoordelijk: Gedeputeerden Fokkinga, Jumelet, Hamster

Inhoudelijk: 5.1.2.e (DR), 5.1.2.e (GR), 5.1.2.e (FRL)

Juridisch:

Financieel:

Contactpersoon LNV: 5.1.2.e

2. Maatregel

Het “NN initiatief” - een Noordelijk aanbod voor Versnelde Stikstofreductie vanuit de Landbouw

Uitgangspunten:

1. Een ‘cafetariamodel’ met laagdrempelige reductiemaatregelen, waarvoor subsidie wordt verleend vanuit de Noordelijke provincies (SNN).
2. Een proeftuin-opzet geeft het Rijk en de provincies gezamenlijk gelegenheid ervaring op te doen met een alternatief reductiespoor en de sector te activeren.
3. Een menukaart met ‘no-regret’ maatregelen, met bewezen effectiviteit, die past binnen de integrale lange-termijn stikstofaanpak.
4. De maatregelen lopen vooruit op de GGA en vullen deze aan (door generiek bij te dragen aan het wegnemen van ‘de stikstofdeken’).
5. Er is draagvlak en interesse voor deze maatregelen binnen de agrarische sector. Er wordt wel steeds naar de sector gecommuniceerd dat er aanvullend ook andere (gebiedsgerichte) maatregelen doorgevoerd gaan worden.
6. De verwachte emissiereductie ligt tussen 15% en 30% (zie tabel) en komt volledig ten goede aan de natuur.
7. De lijst met *ongeveer vijf* uiteindelijke maatregelen wordt gezamenlijk vastgesteld in

1. Onderbouwing van het initiatief

Stikstofcrisis

Met de uitspraak van de Raad van State dat het PAS niet gebruikt mag worden als toestemmingsbasis voor agrarische activiteiten, belandde Nederland in mei 2019 in een stikstofcrisis. Sindsdien is er nauwelijks nog ruimte voor het ontplooiën van nieuwe economische activiteiten, voor zover die gepaard gaan met stikstofuitstoot. De (Wnb-) vergunningverlening zit grotendeels op slot.

Aanpak stikstof: gebiedsgerichte aanpak (GGA)

De uitweg uit deze crisis wordt op nationale schaal gezocht in het terugbrengen van de overschrijdingen van de KDW-waarde in de stikstofgevoelige Natura2000-gebieden en het herstellen van de stikstofgevoelige natuur naar een gunstige staat van instandhouding. Met deze doelen voor ogen moet de stikstofemissie omlaag. Waar het ammoniak betreft, heeft het reduceren van emissies een gunstiger effect, naarmate dit dichterbij de aangedane Natura2000-gebieden gebeurt. Dit inzicht is het fundament onder de zogenaamde gebiedsgericht aanpak (GGA), die zich zal concentreren op de overgangszones rondom deze gebieden.

Voortgang GGA

Het is duidelijk dat de Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) in het landelijk gebied een spil zal worden in de aanpak stikstof. Deze aanpak biedt het voordeel dat ook andere opgaven (KRW, waterhuishouding, klimaatadaptatie en -mitigatie, etc.) integraal kunnen worden meegenomen. Tegelijkertijd zullen er, naar het zich laat aanzien, de komende drie jaar nog geen grote emissiereducties gerealiseerd kunnen worden. Binnen de provincies zijn er eerst nog een aantal ambtelijke en bestuurlijke hordes te nemen, ter voorbereiding op de GGA stikstof. Het creëren van draagvlak en commitment vanuit de agrarische sector is zo'n horde. De oplevering van de Gebiedsplannen in juli 2023 is een andere; pas na oplevering van deze plannen kan de operationele planning worden geconcretiseerd, en naar verwachting komt de uitvoering van de GGA daarom pas echt op gang in 2025.

Een proeftuin voor snelle, bewezen maatregelen

Daadwerkelijke stikstofreductie komt dus maar langzaam op gang, en dit is niet wenselijk gezien de urgentie van het probleem. Ten tweede moet geconstateerd worden dat het effect van sommige Rijksmaatregelen, zoals de Maatregel Gerichte Opkoop Veehouderijen (eerste tranche), is tegengevallen. Ten derde blijkt uit onderzoek dat in sommige gebieden de GGA alléén onvoldoende effect zal hebben, ook al worden alle melkveehouders in de omgeving uitgekocht.

Daarom is er een dringende noodzaak en ruimte voor *snellere* maatregelen die *vooruitlopen* op de GGA en deze *aanvullen* waar nodig, met *bewezen effectiviteit*.

Deze maatregelen moeten en kunnen een afgewogen deel uitmaken van de integrale lange-termijn stikstofaanpak. Zo becijferde 5.1.2.e van het NMI in november 2021 in het tijdschrift V-focus het reducerend effect van een aantal maatregelen, waarvan sommige deel uitmaken van dit NN-initiatief. Daarbij bouwde hij o.a. voort op inzichten uit het recentelijk door LNV geïnitieerde innovatieprogramma om de emissies bij het uitrijden van mest met 50% te verlagen. Reductiepercentages van individuele maatregelen uit het artikel van Bussink variëren grofweg tussen de 15% en 25%, waarbij het combineren van meerdere maatregelen nog aanvullend effect sorteert.

Noord Nederland biedt met het onderhavige gezamenlijke voorstel de kans om middels een grootschalige pilot ervaring op te doen met deze laagdrempelige maatregelen en tegelijkertijd daadwerkelijk ammoniakuitstoot te reduceren. Daarbij zal steeds naar de sector gecommuniceerd (blijven) worden dat er aanvullend andere (gebiedsgerichte) maatregelen doorgevoerd gaan worden en dat we ook daar gezamenlijk voor aan de lat staan als Rijk en provincies.

Kosteneffectiviteit en draagvlak

Kosteneffectiviteit is een belangrijk aspect van het voorstel. Terwijl de GGA (in ontwikkeling) op dit moment nog weinig zicht biedt op de te verwachten effectiviteit (in Euro/mol depositiereductie), is dit aspect juist leidend geweest bij het identificeren van maatregelen voor het NN-initiatief. De lijst is daarnaast afgestemd met de belangrijkste belangenbehartigers binnen de sector, waardoor er op een goed draagvlak kan worden gerekend. Ook tijdens maatwerkgesprekken is veel belangstelling getoond voor "laaghangend fruit" maatregelen. Dit vanwege bijkomende voordelen in de bedrijfsvoering (een schonere stal bijvoorbeeld is gezond voor mens en dier), maar ook omdat er een stukje perspectief wordt gecreëerd voor en door ondernemers. Doordat agrarisch ondernemers generiek mee kunnen doen, krijgen zij de gelegenheid hun collega's te helpen met het wegnemen van een stukje van de stikstofdeken. Ook kan dit soort laagdrempelige maatregelen een manier zijn om agrarisch ondernemers al tijdens de aanloopfase van de GGA al actief aangehaakt te krijgen. Tenslotte verhoogt het toevoegen van een extra spoor de succeskans van de gehele stikstofaanpak.

Toekomstbestendigheid

Daadkrachtig en effectief vooruitlopen op de hoofdmoot van de stikstofaanpak kan ertoe leiden dat de (stikstof-) uitdagingen al voor de aanvang daarvan iets lichter worden. Aan de andere kant kan het ook risico's met zich meebrengen. Het NN-initiatief moet niet leiden tot investeringen die later, in het licht van de gebiedsplannen en GGA, veranderen in zgn. 'stranded assets'. Denk aan het moderniseren van een stal op een bedrijf waarvan later toch blijkt dat het uitgekocht moet worden. Daarom voorziet het NN initiatief in een lijst met 'no regret' maatregelen, die in de meeste (GGA) toekomstscenario's nog steeds duurzame een plek zullen hebben in de melkveehouderij. Bovendien gaat het uitsluitend om bescheiden investeringen die direct in stikstofreductie resulteren, en heeft het niet of pas later realiseren van stikstofreductie ook zijn prijs. Daarom zouden deze maatregelen deel moeten en kunnen zijn van de integrale lange-termijn stikstofaanpak.

Regie op de menukaart met maatregelen

De uiteindelijke beslissing over de set van maatregelen moet plaatsvinden op basis van afstemming tussen de agrarische sector, (inhoudelijke experts van) de Noordelijke provincies en het Rijk, waarbij ook inpassing in de integrale stikstofaanpak wordt meegewogen. Ook de wisselwerking met andere opgaven in het landelijk gebied is van belang, bijvoorbeeld: leidt uitrijden van verdunde mest op bepaalde locaties niet tot problemen met nitraatuitspoeling? Hebben additieven in de mest gevolgen voor de bodemvruchtbaarheid? Voor kennis omtrent deze thema's is bij het samenstellen van de voorlopige lijst gekeken naar bestaand onderzoek en in sommige gevallen (additieven in de mest) naar onderzoek dat de Noordelijke provincies op dit moment nog laten uitvoeren door bijvoorbeeld Dairy Campus Fryslân en NMI Wageningen.

En verder

Tenslotte is er in dit voorstel aandacht voor borging (worden de maatregelen daadwerkelijk geïmplementeerd) en voor monitoring van de (stikstof)effecten. Wat het laatste betreft is er op dit moment nog niet voorzien in uitgewerkte plannen, ook met het oog op ontwikkelingen die al gaande zijn op dit gebied en de recente SGP-kamermotie van 7 december j.l., die inzet op real-time monitoring van ammoniak. Ook lopen er binnen de provincies initiatieven en pilots op dit gebied, in samenwerking met TNO maar ook andere organisaties, waar mogelijk bij aangehaakt kan worden.

2. Voorlopige lijst met maatregelen, kosten en effectiviteit

1. Loopvloeren sproeien met water (zie ook Bijlage I, p.8)

De totale emissiereductie van stalvloer, mestkelder en bij uitrijden kan oplopen tot ca. 40% (Tabel 1, p.7).

Spoelleidingen kunnen zowel in bestaande als nieuwe stallen aangebracht worden. Ook een mestschuif of schuifrobot kan uitgerust worden met een sproei-installatie. In de winter raakt de mestkelder misschien vol, dus dan alleen in de zomer doen, of de opslagcapaciteit uitbreiden (m.b.v. andere subsidies). Zowel stalemissies (30% reductie bij één op één) als emissies bij het uitrijden (40% reductie bij één op één op één) worden gereduceerd (zie ook Tabel 1, p.7).

De sproeimaatregel kan geborgd worden door het meten van de gebruikte hoeveelheid water, in combinatie met het vastleggen van de sproeifrequentie en controle op de werking van de installatie.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021). Wel leidt e.e.a. naar verwachting tot reductie van hygiëne-gerelateerde problemen

met klauw- en uiergezondheid bij koeien. Klauwaandoeningen kosten de melkveehouder gemiddeld € 53,17 per koe per jaar (Lely, 2021).

2. Verdunnen mest bij het uitrijden (dit gebeurt automatisch al in de mestkelder bij maatregel 1).

Afhankelijk van de verdunning is ca. 14% emissiereductie reëel (Tabel 1, p.7)

Verdunnen kan geborgd worden door het meten van de gebruikte hoeveelheid water, of door het meten van elektrische geleidbaarheid van de uitgereden mest, in combinatie met een datalogger (Migchels et al., 2019). Hiermee is in een pilot al ervaring opgedaan.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021). In droge jaren kan verdund uitrijden leiden tot betere grasopbrengsten.

3. Toevoegen van additieven aan het veevoer en/of de mest (b.v. $MgCl_2$) – zie ook Bijlage II, p.9

Emissiereducties van ca. 25% vanuit de mestkelder en bij het uitrijden zijn reëel (Tabel 1, p.7).

Borging is mogelijk door een datalogger te koppelen aan het doseerapparaat en/of m.b.v. facturen van aanschaf additieven.

Bussink en Van Dool (2021) geven aan geen negatieve effecten op de bodemvruchtbaarheid te verwachten. FarMin BV, leverancier van additieven, geeft aan dat verrijkte mest leidt tot een betere stikstofbenutting en dus lager kunstmestgebruik. Verder verdwijnt ook de stank (en ammoniak) uit de stallucht, hetgeen de gezondheid van mens en dier ten goede kan komen.

4. Meer weidegang

De te verwachten emissiereductie is ca. 5% per 720 uur extra beweiden.

Voor borging geven Migchels en Van Dijk (2019) een aantal handreikingen; aansluiting zoeken bij bestaande labels (weidemelk, biologisch) is er één van.

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, door CDM (2021). Wel merkt CDM (2021) op dat het toepassen van meer beweiding als maatregel om ammoniakemissie te beperken, het lastiger maakt om te sturen op een laag RE-gehalte (Ruw Eiwit).

Economisch voordeel door beweiding ontstaat door lagere loonwerkkosten, besparing op (eiwitrijk) krachtvoer, extra opbrengsten door de melkpremie, betere dier- en klauwgezondheid en minder problemen met uierontstekingen. Beweiding wordt ook als positief ervaren voor het imago en de marketing van de sector. Nadelen zijn er ook, waaronder een lagere bruto grasopbrengst per ha grasland, kosten voor afrastering van percelen en onderhoud van kavelpaden, en soms een lagere melkopbrengst door minder mogelijkheden om het rantsoen af te stemmen op de behoefte van de koe. Beweiding vraagt tijd en vakmanschap van de boer om daadwerkelijk (meer) economisch voordeel uit beweiden te halen (Van den Born et al., 2020).

Weidegang zou binnen het NN-initiatief o.a. gestimuleerd kunnen worden door het subsidiëren van weidecoaches (www.stichtingweidegang.nl).

5. Verlagen Ruw Eiwitgehalte in voer

CDM (2021) geeft een doorrekening van deze maatregel op nationale schaal, in kton reductie; het effect is substantieel, maar moeilijk op zeer korte termijn om te rekenen naar een percentage.

Uit technisch oogpunt is een verlaging van het gemiddelde RE-gehalte van het rantsoen van melkvee tot gemiddeld 160 g per kg drogestof op sectorniveau realiseerbaar, zonder negatieve gevolgen voor melkproductie en diergezondheid. Het eiwitgehalte van het melkveerantsoen in noordwest Nederland is gemiddeld 167 g RE/kg droge stof (CDM, 2021). De spreiding tussen bedrijven in RE-gehalte van het rantsoen is echter groot, en voor sommige bedrijven is het niet eenvoudig om een gemiddeld RE-gehalte in het rantsoen van 160 g per kg drogestof te realiseren; dit geldt vooral voor bedrijven die geen snijmais kunnen telen. Ook de variatie tussen jaren in het gemiddelde RE-gehalte is soms groot, door de invloed van de weersgesteldheid op het RE-gehalte van vooral gras (CDM, 2021).

Het maken van een afspraak op sectorniveau impliceert dat individuele bedrijven eigen keuzes kunnen maken om de gestelde doelen te realiseren. Het ligt voor de hand om de voortgang van de maatregel te monitoren via de KringloopWijzer, waarbij bedrijven die voorop lopen, beloond zouden kunnen worden via de melkprijs of GLB-middelen.

6. Mest preciezer uitrijden of uitrijden bij niet drogende weersomstandigheden

Geen negatieve effecten te verwachten. Monitoring en borgen nog uit te werken. Te verwachten reductie bij het uitrijden ca. 3%.

3. Budget en randvoorwaarden

Budget

Er wordt gedacht aan bedragen tot 10.000 Euro voor jaarlijkse kosten en tot 15.000 Euro voor eenmalige. Dit is gebaseerd op de gesprekken met agrarisch ondernemers. Maatregelen kosten vaak 100 tot 200 Euro per hectare. Apparatuur om additieven bij te mengen zo'n 15.000, evenals een mestrobot om de stalvloer schoon te houden.

Om snel tot brede deelname te komen (een sleutelpunt van dit voorstel), zou er in het eerste jaar gewerkt kunnen worden met een hoger subsidiepercentage (b.v. 75%). In de daaropvolgende jaren van de pilot zou dit kunnen dalen naar 40-50%. In het eerste jaar zou het totale budget ook lager kunnen liggen, vanwege de opstartfase. Aangezien de verschillende maatregelen verschillende prijzen hebben, moet er nog nagedacht worden over een goede mix en of het geld per maatregel gelabeld moet worden.

Met ca. 40 miljoen Euro voor de Noordelijke provincies per jaar, over 5 jaar, kunnen alle ondernemers die mee willen doen op gang geholpen worden (de verwachting is uiteindelijk tot 75% deelname). Per deelnemend bedrijf is een uiteindelijke reductie van de uitstoot van 20% tot 30% reëel. Dus 75% van de 4500 bedrijven zijn 3375 bedrijven waardoor een overall-reductie van de ammoniakuitstoot tot 20% bereikt kan worden. De kosteneffectiviteit ligt daarmee ca. 10 keer hoger dan die van het uitkopen van bedrijven.

Randvoorwaarden van de sector:

- De regeling is vrijwillig. Deelname is niet verplicht.
- Deelname is generiek mogelijk voor alle bedrijven in Noord Nederland.
- De resultaten worden gemonitord om zo zicht te krijgen op de resultaten van de innovatiekracht.
- Voldoende budget beschikbaar om te voorkomen dat de regeling ‘overtekend’ wordt. Dat werkt demotiverend.
- Bij alle vervolgstappen, landelijk, legalisering, gebiedsgerichte aanpak, intern/extern salderen, etc. is de situatie zonder deelname aan de regeling het referentiepunt.

Randvoorwaarden van de provincies

- Zonder inzet van landelijke middelen is uitvoering niet mogelijk.
- De regeling moet zoveel mogelijk ondernemers verleiden mee te doen.
- Reeds verplichte maatregelen kunnen niet onder de regeling vallen.
- Eventueel later landelijk opgelegde maatregelen vallen daarna buiten de regeling.
- Maatregelen die opgenomen zijn in de RAV (en dus in principe saldeerbaar zijn) vallen buiten de regeling.
- De resultaten worden gemonitord om de effectiviteit van maatregelen te beoordelen en de maatregelenlijst periodiek aan te passen.
- Er moet, marginaal, getoetst kunnen worden dat de maatregelen ook gerealiseerd worden.
- De reductie van ammoniakuitstoot komt ten bate van de natuur. Alleen met aanpassing van de vergunning binnen de wettelijke contouren en jurisprudentie kan intern of extern gesaldeerd worden.
- De regeling moet na drie jaar geëvalueerd worden op rendement om te bepalen of hij doorgezet wordt.
- De uitvoeringskosten bij de provincies zullen tussen de 4 en 5 fte’s per provincie liggen.

Tabel 1. Geschat effect op de ammoniakemissie van enkele kosteneffectieve reductiemaatregelen.

	Stal# (47% van de totale emissie*)		Uitrijden (35% van de totale emissie*)		Totale reductie
	Reductie (alleen in stal#)	Reductie (van totaal)	Reductie (alleen uitrijden)	Reductie (van totaal)	
Loopvloeren sproeien met water (aangenomen dat dit leidt tot 1 op 1 verdunnen in de mestkelder ^{&})	50%	23%	40%	14%	37%
Mest in opslag verdunnen met water (uitgaand van 1 op 1 verdunnen ^{&})	30%	14%	40%	14%	28%
Additieven in de mest (MgCl ₂ - naar schatting, afhankelijk van dosering ^{&})	30%	14%	40%	14%	28%
Verdunnen mest alleen bij uitrijden	-	-	40%	14%	14%
Rantsoen en additieven	...%	...%	...%	...%	Tot ca. 15%
Meer weidegang (uitgaand van 720 uur per jaar, meer uren = meer reductie)	...%	...%	...%	...%	5% per 720 uur
Mest uitrijden onder niet-drogende weersomstandigheden (indicatief)	-	-	10%	4%	4%
Mest preciezer uitrijden	-	-	7,5%	3%	3%

* Voor de landbouwsector als geheel - Oenema et al., Factsheet Stikstofbronnen,
t.b.v. 2de Kamer Commissie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
02-10-2019

Inclusief de mestkelder, die verantwoordelijk is voor ca. 50% van de stalemissies

[&] Meer of minder reductie al naar gelang de verdunning of dosering. Dit is te borgen met een datalogger

Bijlage I. kapitaalkosten, operationele kosten, kosteneffectiviteit en eventuele neveneffecten van het sproeien van stalvloeren.

Investeringskosten sproei-installatie

Een indicatieve prijs voor een installatie (incl. leidingen) voor het sproeien van vloeren is zo'n 20 Euro per strekkende meter stal. Uitgaande van zo'n 1.5 - 2 strekkende meter per koe (pers. communicatie melkveehouder) zijn de kosten per koe (hoog ingeschat) ca. € 40,-

Met iets meer dan 100 koeien per bedrijf zou de investering op een Noordelijk melkveebedrijf ca. € 4000,- bedragen. Waterkosten zijn hierin niet meegenomen, omdat die in verhouding bescheiden zijn (zie onderstaande alinea) en samenhangen met het beschikbare volume in de mestkelder en de waterbron.

Investeringskosten mestrobot

Een alternatief voor een sproei-installatie is een automatische mestrobot die de stalvloer schoonhoudt en -sproeit. De hiervoor benodigde investering ligt tussen de € 15k en € 20k. De jaarlijkse onderhoudskosten liggen naar schatting tussen de € 500,- en € 1000,-. De emissiereductie vanaf de stalvloer is waarschijnlijk te vergelijken met die van een sproei-installatie. Leasen is een mogelijkheid die commercieel wordt aangeboden en zou een optie kunnen zijn binnen het NN initiatief.

Waterverbruik en -kosten

Het benodigde watervolume voor een sproei-installatie ligt tussen ca. 10 en 40 liter per koe per dag. Het aantal dagen op stal is gerelateerd aan de beweiding. Uitgaande van gemiddeld 165 dagen beweiding per jaar in Noord-Nederland (CDM-advies 'Doorrekening bronmaatregelen stikstof in de melkveehouderij' 9-6-2021), staan de koeien zo'n 200 dagen op stal.

Het benodigde watervolume per koe ligt dan tussen 2 - 8 m³ per jaar. Voor 100 koeien is dat 200 - 800 m³. De waterkosten (leidingwater) bedragen (prijs € 0.87 per m³) ca. 174 - 696 Euro per jaar.

Effect op mestverduunning

Een melkkoe die qua melkproductie in de middenmoot zit, produceert in 200 dagen op stal ca. 15 m³ drijfmest (RVO, 2018). Met een waterverbruik van een sproei-installatie van 10 - 40 liter per koe per dag wordt de mest in de mestkelder aangelengd tot 17 - 23 m³ per koe; een verduunning van resp. één deel water op tien delen mest en één deel water op drie delen mest). De laatste verduunning leidt bij uitrijden tot een emissiereductie van 20-30%, bij zodenbemesting van grasland op zandgrond (CDM, 2021). Bij andere manieren van uitrijden kan de reductie groter zijn.

Kosten stalvloer sproeien per eenheid emissiereductie

Resultaten uit de [Proeftuin Natura 2000 Overijssel](#) duiden verder op een emissiereductie van deze techniek van ca. 15%. Bij een oudere stal met emissiefactor 13.0 (kg NH₃ per jaar, regeling ammoniak en veehouderij) en 5% reductie door beweiden (dus emissiefactor 13 x 0.95 = 12.35) zou dit een reductie per koe opleveren vanaf de stalvloer alleen van 0.15 x 12.35 = 1.85 kg NH₃. De prijs per kg NH₃ emissiereductie is 40/1.85 = € 21.60. Dit moet nog vermeerderd worden met de jaarlijkse afschrijving van de sproei-installatie per koe, maar die is naar verwachting relatief laag. Als ook de emissiereductie uit de mestkelder wordt meegenomen, is de vraag hoeveel water er gebruikt wordt bij het sproeien/hoeveel de mest verdund wordt. Duidelijk is, op basis van de [Proeftuin Natura 2000 Overijssel](#), dat dit verdunnen tot een verdubbeling van de reductie kan leiden, dus een (gehalveerde)

prijs per kg NH_3 emissiereductie van ca. € 10.-. Als ook de emissiereductie bij het uitrijden (Tabel 1, p.7) wordt meegenomen, daalt de prijs nog verder.

Aanvullende investeringen en subsidies

Vanuit duurzaamheids- en wellicht ook economisch oogpunt is het wenselijk om hemelwater te gebruiken voor het verdunnen van mest. Verdunning van drijfmest vraagt verder op veel bedrijven ook om logistieke aanpassingen, in samenwerking met de loonwerker; water en drijfmest moeten in een bepaalde verhouding bij elkaar worden gebracht bij de toediening of daarvoor. Omdat water niet op alle percelen direct beschikbaar is, zijn investeringen nodig, waardoor deze maatregel op sommige bedrijven relatief duur is. Deze investeringen (bassins en leidingen, etc.) zouden deels vanuit aanvullende regelingen gesubsidieerd kunnen worden. In Friesland is er binnenkort nog een POP openstelling fysieke investeringen die hiervoor gebruikt kan worden; regenwaterbassins e.d. kunnen op die lijst worden meegenomen. In Groningen en Drenthe is hiervan geen sprake, maar zou kunnen worden aangestuurd op een openstelling binnen het NSP/GLB. In het geval dat de provincies hierop onvoldoende invloed kunnen uitoefenen, zou LNV mogelijk een rol kunnen spelen hierin.

Te verwachten neveneffecten

Bij de uitvoering van deze maatregel worden geen grote ongewenste neveneffecten verwacht, op basis van CDM (2021).

Mastitis, verminderde vruchtbaarheid en problemen met klauwgezondheid zijn de drie belangrijkste redenen voor afvoer van dieren op melkveebedrijven. Een schone stalvloer heeft hier een cruciale rol in. Met een schone vloer worden hygiëne-gerelateerde problemen met klauw- en uiergezondheid beperkt. Klauwaandoeningen kosten de melkveehouder gemiddeld € 53,17 per koe per jaar (Lely, 2021). Sproeien en schoonhouden van stalvloeren draagt bij aan vermindering van deze kosten en aan een meer duurzame bedrijfsvoering.

Het uitrijden van verdunde mest kan verder leiden tot betere grasopbrengsten in droge jaren.

Bijlage II. kapitaalkosten, operationele kosten, kosteneffectiviteit en eventuele neveneffecten van het toevoegen van Magnesiumchloride (MgCl_2) aan koemest.

Kosten doseerinstallatie MgCl_2

De kosten van een commercieel beschikbare doseerinstallatie bedragen € 20k. De kosten voor het zout zijn afhankelijk van de dosering, waarbij de relatie tussen dosering en emissiereductie op dit moment nog onderzocht wordt in een proefstal door WUR/Dairy Campus Leeuwarden.

Commercieel wordt er een wateroplossing geleverd die 32% w/w MgCl_2 bevat, met een soortelijk gewicht van 1.31. De marktprijs van dit product is € 0.37 per kg. Het product wordt in de eerste plaats verkocht vanwege de positieve effecten van de mest die ermee verrijkt is. De dosering voor die toepassing is relatief laag, nl. 3.33 liter per m^3 mest. Uit eerste meetresultaten bij Dairy Campus blijkt nu dat bij een - hogere - dosering van 15 liter van deze oplossing per m^3 mest waarschijnlijk een ammoniak-emissiereductie uit de mestkelder optreedt van wel 30-40% (Bussink en Van Dool, 2021). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat deze dosering waarschijnlijk nog aan de hoge kant is (Bussink en Van Dool, 2021). Daarnaast vindt er bij het uitrijden ook nog een substantiële emissiereductie plaats.

Kosten $MgCl_2$

Een melkkoe die qua melkproductie in de middenmoot zit, produceert in 200 dagen op stal ca. 15 m³ drijfmest (RVO, 2018). Bij een dosering van 15l/m³ zou hiervoor 225 liter $MgCl_2$ oplossing nodig zijn. De kosten hiervan zijn $225 \times 1.31 \times 0.37 = € 109,-$. Voor een bedrijf met 100 koeien gaat het derhalve om jaarlijkse kosten van € 10.900,-. Deze moeten nog vermeerderd worden met de jaarlijkse afschrijving van de doseerinstallatie. Opgemerkt moet worden dat de praktijk uitwijst dat een (veel) lagere dosering wellicht eenzelfde reductie-effect kan hebben. Dit zou kunnen leiden tot meer dan een halvering van de kosten.

Een voordeel van $MgCl_2$ is dat er geen aanvullende investeringen nodig zijn voor grotere mestkelder of wateropslag. Daarbij is het van belang om te constateren dat er momenteel al een groep boeren is die genoeg voordelen zien om het product te gebruiken, zonder daarbij direct reductie van ammoniakemissies te beogen.

Kosten van $MgCl_2$ toevoegen aan de mest per eenheid emissiereductie

Uitgaand van een emissiereductie van 35% en een oudere stal met emissiefactor 13.0 (kg NH₃ per jaar, regeling ammoniak en veehouderij) en 5% reductie door beweiden (dus emissiefactor $13 \times 0.95 = 12.35$) zou dit een reductie per koe opleveren van $0.35 \times 12.35 = 4.32$ kg NH₃. De prijs per kg NH₃ emissiereductie is $109/4.32 = € 25.23$ (exclusief afschrijving van de doseerinstallatie per koe). Deze prijs is nog substantieel lager wanneer er ook rekening wordt gehouden met de emissiereductie die plaatsvindt bij het uitrijden van de mest.

De praktijk wijst verder uit dat een lagere dosering wellicht eenzelfde reductie kan bewerkstelligen, afhankelijk van de verblijftijd van het zout in de mestkelder (in de winter zal de verblijftijd lang zijn). Dit zou meer dan een halvering van de kosten kunnen betekenen. Bij toepassing in veel lagere doses, voor mestverrijking, valt namelijk op dat er dan al nauwelijks meer sprake is van stank in de stal. Dit is op dit moment nog onderwerp van onderzoek.

Tenslotte moet nog worden opgemerkt dat bij lagere doseringen (en lagere reductiepercentages) de kosten per eenheid emissiereductie in ieder geval lager zullen zijn, omdat de eerste onderzoeksresultaten (Monteny et al., 2021) wijzen op een dosis-reductiecurve met afnemende meeropbrengsten.

Te verwachten neveneffecten

Het bedrijf FarMin BV in Gorredijk geeft aan dat mestverrijking in lage doses leidt tot betere benutting van de stikstof in de mest en daardoor leidt tot een besparing op aangekochte kunstmest.

Verder rapporteren Bussink en Van Dool (2021):

“Een hoger Mg-gehalte in mest is verder gunstig voor het Mg-gehalte van voorjaarsgras. Vaak is dit gehalte lager dan gewenst is voor hoog productief melkvee. Extra aanvoer van Mg via mest zal leiden tot hogere Mg-gehalten in gras. Een risico op te hoge gehalten is uitgesloten. Door het toevoegen van Mg ontstaat struviet, wat in feite een (Mg)NP-meststof is. Vooral op grasland mag een goede P-werking worden verwacht omdat de aanwezigheid van ammonium in struviet de opname van P stimuleert en de struviet in mest waarschijnlijk homogeen verdeeld is en aanwezig is in kleine deeltjes. Een goede P-werking is gunstig in het vroege voorjaar wanneer de bodemtemperatuur nog vrij laag is zeker voor percelen met een (vrij) lage fosfaattoestand (bijna 30%).

Een negatief effect kan zijn dat struviet in rundveedrijfmest bij langdurige mestopslag gaat neerslaan op de bodem van de mestopslag. Monitoring moet uitwijzen of dit een reëel risico is. Ook leidt de toevoeging van extra Mg aan mest tot een grote toevoer van magnesium aan percelen en daarmee tot meer uitspoeling van magnesium. De uitspoeling van Ca en Mg bepalen samen de hardheid van water. Verwacht wordt dat dit geen grote problemen geeft. Een grote Mg-aanvoer op kleibouwland kan er voor zorgen dat de Mg-bezetting van het kleihumuscomplex toeneemt. Een hoge bezetting kan leiden tot een sterker zwelgedrag van klei en daarmee tot een slechtere bodemstructuur. Het risico hierop wordt vooralsnog als laag ingeschat. Op grasland (klei, zand of veen) speelt dit niet. Daar is een dichte grasmat aanwezig met veel wortelmassa dat de grond bijeenhoudt”.

Geraadpleegde Literatuur

Bussink DW & Van Dool K, 2021, Effect $MgCl_2$ verrijkte mest op bodem en gewas , Nutriënten Management Instituut BV, Wageningen, Rapport 1867.N.21, pp. 20

CDM, 2021. CDM-advies ‘Doorrekening bronmaatregelen stikstof in de melkveehouderij’ 9–6-2021

Lely, 2021. Lely Discovery Brochure. www.lely.com

Migchels, G., L. Joosten, M. van Leeuwen, R. Ferwerda en W. Houwers, 2019. Borgen van maatregelen om ammoniakemissie te reduceren. Wageningen Livestock Research, Rapport 1196.

Monteny, G.-J., Vos, A., Van Vliet, R., Groenendal, G., Westerink, S., 2021. Case/control-onderzoek optimalisatie vermindering ammoniakemissie uit melkveemest door toepassing van mestadditief op basis van magnesiumchloride (Nedmag). MEET-ID RAPPORT 2021-001, Juni 2021

RVO, 2018. Mestbeleid 2018, tabellen. Tabel 6. Stikstof- en fosfaatproductiegetallen per melkkoe 2018 (drijfmest en vaste mest)

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EC Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Programma DG Stikstof

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

Ons kenmerk

DGS / 22300439

Uw kenmerk

2022Z14127

Datum 15 juli 2022
Betreft Stand van zaken stikstof en landelijk gebied

Geachte Voorzitter,

Ik realiseer me dat de stikstofaanpak grote gevolgen heeft voor het landelijk gebied en voor de levens van mensen, zeker voor boeren. Het kabinet heeft overweldigend veel reacties gekregen op wat nu voorligt, ook van mensen die zich grote zorgen maken. Ik ben me goed bewust dat dit impact heeft op bedrijfsniveau en op persoonlijk niveau. Ik heb de pijn geproefd in de vele reacties van de afgelopen weken. Iets wat ik niet onderschat. Tegelijkertijd verkeren vele ondernemers al te lang in onzekerheid over de precieze opgave waar zij voor staan. Het is noodzakelijk dat we duidelijkheid bieden en stappen zetten, juist om het landelijk gebied toekomstbestendig te maken en leefbaar en werkbaar te houden. Dit is ook cruciaal voor de agrarische sector zelf.

Verder heb ik er vertrouwen in dat de agrarische sector deze stap ook kan maken. We hebben de agrarische kennis in huis, met innovatieve bedrijven, kennisinstellingen van wereldformaat en goed opgeleide ondernemende agrariërs. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gaat de sector helpen om deze transitie te maken zodat we ook de komende decennia een landbouwland blijven met bedrijven die horen tot de beste van de wereld in balans met de natuur. Want ook in de toekomst is er volop ruimte voor en noodzaak van agrarisch ondernemerschap in Nederland.

In deze brief informeert het kabinet de Tweede Kamer over kansen en samenwerking in het stikstofdossier. Hierbij draait het om herstel en versterking van de natuur: de basis van ons bestaan. Die gezondere en sterkere natuur is pas te realiseren als Nederland de stikstofneerslag terugbrengt. Zo kan ons land ook economisch en maatschappelijk weer verder.

Bedrijvigheid en natuurontwikkeling moeten elkaar gaan versterken. Het is in ieders belang dat hier ook ruimte voor is. Het kabinet wil deze trend nu, dat wil zeggen dit jaar en volgend jaar, een impuls geven.

Ik schets in deze brief, mede namens de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de samenwerking met medeoverheden en de te nemen stappen en de kansen en mogelijkheden die zich voordoen om in 2022 en 2023 resultaten te boeken.

In het eerste deel van deze brief licht ik de voorstellen toe die provincies hebben ingediend om de integrale gebiedsgerichte aanpak voor natuur (inclusief stikstof), water en klimaat, versneld van start te laten gaan. Verder ga ik in op de situatie van de PAS-melders en geef ik aan wat ik doe om hen te helpen. Het kabinet wil 504 miljoen euro naar voren halen uit het Transitiefonds voor de aanvragen van provincies. Het kabinet stelt daarnaast 250 miljoen euro versneld beschikbaar om het legalisatieprogramma voor de PAS-melders te versnellen, door de middelen uit de tweede tranche van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderij (Lbv) naar voren te halen. Waar de in deze brief aangekondigde voorstellen al in 2022 tot uitgaven/verplichtingen zullen leiden, zal ik hiervoor tijdig een Incidentele Suppletoire Begroting indienen bij de Tweede Kamer. In het tweede deel van deze brief gaat het kabinet in op de wijze waarop het verder wil gaan met de aangenomen moties die zijn ingediend tijdens het plenaire debat met de Tweede Kamer op 23 juni jl. en geeft het kabinet een nadere toelichting op een aantal onderwerpen uit de startnotitie NPLG.

1. Versnellingsvoorstellen

Dit voorjaar is een uitvraag gedaan onder provincies, terreinbeheerders en waterschappen voor versnellingsvoorstellen, vooruitlopend op de nog op te leveren gebiedsprogramma's zoals aangekondigd in de recente startnotitie NPLG. Er is een ambtelijke werkconferentie georganiseerd op 22 april jl. om concrete projecten en voorstellen te inventariseren en te bespreken, in gezamenlijkheid met de provincies, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), de Unie van Waterschappen (UvW), en terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en enkele agrarische collectieven. Diverse waterschappen hebben ook in regionale gebiedstafels op de werkconferentie meegedacht en vervolgens voorstellen ingediend voor versnelling, in goed overleg en via de provincies. Er zijn in totaal 90 voorstellen ingediend bij het Rijk.

Versnellingen moeten in de jaren 2022 en 2023 bijdragen aan de doelen in de integrale gebiedsgerichte aanpak: natuur (inclusief stikstof), water en klimaat. Bij de beoordeling van de versnellingsvoorstellen van de provincies door het Rijk zijn daarom vier criteria gehanteerd:

- De maatregelen zijn no-regret;
- De maatregelen dragen doelmatig, duurzaam bij aan één of meer van de doelen van de aanpak;
- De maatregelen leiden tot zo min mogelijk lock-in effecten;
- Draagvlak in de regio.

Beoordeeld is of bepaalde maatregelen - vooruitlopend op de gebiedsprogramma's - in 2022 en 2023 uitgevoerd kunnen worden. Of dat waar mogelijk handelingsperspectief geboden kan worden aan de landbouw, en of delen van de gebiedsprocessen naar voren gehaald kunnen worden of verbeterd kunnen worden.

Er zal in het vervolgtraject ook nader worden bekeken of ruimte die vrijkomt uit de versnellingsopties opgenomen kan worden in de stikstofbank. Hiermee wordt een start gemaakt aan de uitvoering van de motie van het lid Boswijk c.s.¹ Deze

---

¹ Kamerstuk 35 925, nr. 104.

motie vraagt om een deel van de behaalde emissiereductie uit de versnellingsmaatregelen die provincies in 2022 en 2023 treffen door middel van registratie via een stikstofbank vrij te geven voor duurzame economie, bouw en landbouw en PAS-melders.

In de realisatie van de landelijke opgaven voor natuur, water en klimaat is het belangrijk om snel grondmobiliteit en -flexibiliteit te creëren om ruimte te bieden aan het gebiedsproces. Provincies hebben voorstellen voor grondaankoop en afwaardering ingediend. In een aantal van deze voorstellen zitten tevens belangrijke maatregelen om de doelstellingen uit de Kader Richtlijn Water (KRW) te realiseren. Om uitvoering te kunnen geven aan de voorstellen, is het van groot belang dat de grondbank, zoals genoemd in het coalitieakkoord, operationeel wordt. Dit is overigens ook van belang voor de uitvoering van de door de Tweede Kamer aangenomen motie Dik-Faber c.s.² over het uitvoeren van een "pilot grondfonds stikstofaanpak". Ik streef er naar de uitwerking van de grondbank zo spoedig mogelijk af te ronden.

De grote transitieopgave vergt daarnaast ook gezamenlijk leren. Ook om de gewenste versnelling waar te maken. Dat is een van de redenen dat er een gezamenlijke Regieorganisatie wordt opgericht door Rijk en provincies, waarover ik de Tweede Kamer later informeer. Het gezamenlijk leren strekt zich uit naar alle betrokken partijen en het hierna genoemde advies van Wageningen Economic Research onderstreept het belang van een nationale regie hierop.

De provinciale voorstellen voor versnelling bevatten ook onderdelen die gericht zijn op het gezamenlijk leren en op de transitie en innovatie van de landbouw. De voorstellen geven hiermee een goede mix van maatregelen gericht op natuurherstel, opkoop, en innovatie onder strikte voorwaarden. Het kabinet geeft hiermee ruimte in gebieden om de transitie van de landbouw een aanzet te geven.

Beoordeling door WEcR en vervolgstappen door kabinet

Met het oog op de zorgvuldigheid heeft het kabinet een extern oordeel gevraagd over de provinciale voorstellen die het kabinet nu al voor financiering vanuit het Transitiefonds in aanmerking wil laten komen. Wageningen Economic Research (WEcR) heeft dit oordeel gegeven. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en ik zijn op 5 juli jl. geïnformeerd over hun advies *Quick scan versnellings- en perspectiefmaatregelen transitie landbouw en landelijk gebied*. Het kabinet zal deze rapportage openbaar maken op www.aanpakstikstof.nl.

WEcR beoordeelt de voorstellen op hoofdlijnen als positief. Deze beoordeling bevestigt het beeld van het kabinet dat het belangrijk en mogelijk is om te versnellen en volgende stappen te zetten. Daarom wil het kabinet nu een grote stap vooruit zetten met het starten van de integrale gebiedsprocessen op natuur, water en klimaat en de transitie van de landbouw. Ten behoeve van de provinciale aanvragen wil het kabinet een bedrag van 504 miljoen euro naar voren halen uit de middelen bestemd voor het Transitiefonds, waarbij de bedragen die doorlopen naar 2024 (met een verwacht budgettair beslag van 181 miljoen euro) beoordeeld zullen worden naar de dan geldende criteria van het Transitiefonds.

---

² Kamerstuk 35 600, nr. 47.

Een deel van de voorstellen betreft innovaties op het boerenerf. Het kabinet vindt innovatie op het boerenerf een belangrijk onderwerp waarop versnelling mogelijk en nodig is. Het programma Innovatie op het Boerenerf draagt hier aan bij door het stimuleren van kennisoverdracht naar de individuele landbouwpraktijk met focus op stikstofreductie, kringlooplandbouw en verduurzaming landbouw. Ook het advies van de Kwartiermaker dat ziet op het instellen van een landelijk regieorgaan voor de versnelling van innovaties op het gebied van mestverwerking en stallen en het aanstellen van een innovatiegezant (motie-Lodders³) geeft daar invulling aan. Dit advies wordt op korte termijn afgerond en zal na het zomerreces inclusief appreciatie aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Zoals hierboven is aangegeven vindt het kabinet het bij deze voorstellen zeer van belang dat er geen lock-in effecten optreden waardoor het gebiedsprogramma later bemoeilijkt wordt. Daarnaast stelt het kabinet als voorwaarde dat deze voorstellen aantoonbaar bijdragen aan de doelstellingen van de integrale aanpak. Na de zomer wil het kabinet daarom met elke provincie individuele afspraken maken over het ter beschikking stellen van deze middelen voor innovatie.

Legalisatie PAS-meldingen

De versnellingsvoorstellen van de provincies bevatten enkele voorstellen waarmee het mogelijk is om meldingen versneld te legaliseren. Het kabinet wil de mogelijkheden daarvoor vergroten en is blij met de proactieve houding van de provincies op dit onderwerp. Dat sluit aan bij de urgentie en verantwoordelijkheid die het kabinet voelt om deze problematiek zo snel als mogelijk op te lossen. Het kabinet wil alle provincies in de gelegenheid stellen om maatwerk te leveren en te doen wat nodig is om de uitvoering van het legalisatieprogramma te versnellen. Daartoe stelt het kabinet € 250 miljoen beschikbaar door de middelen uit de tweede tranche van de Lbv naar voren te halen. Ik verwacht dat de provincies in staat zijn om de eerste versnelde effecten vanaf het begin van 2023 te kunnen realiseren. Ik zal de provincies nog nader informeren over de randvoorwaarden hierbij. Hiermee beschouwt het kabinet de motie-Bisschop⁴ als uitgevoerd.

2. Uitvoering aangenomen moties NPLG en nadere toelichting bij enkele onderwerpen uit de startnotitie NPLG

In het debat met de Tweede Kamer op donderdag 23 juni jl. is uitgebreid stilgestaan bij de startnotitie NPLG. Deze startnotitie is de basis voor de opgaven in het landelijk gebied en vormt het vetrekpunt voor Rijk en provincies om de gebiedsgerichte aanpak vorm te geven.

Het kabinet gaat voortvarend aan de slag met de uitvoering van de 22 recent aangenomen moties van de Tweede Kamer uit dit debat (stemming 28 juni jl.) en moties uit eerdere debatten in het parlement. Deze moties leveren een belangrijke bijdrage aan het vormgeven en uitvoeren van onder andere het NPLG. De Tweede Kamer heeft in meerderheid aangegeven de ingeslagen richting om de natuur te herstellen te steunen. Tegelijkertijd is er in het maatschappelijk debat onder meer een sterke behoefte aan concreetheid waar het gaat over de evenredige bijdrage van sectoren zoals industrie en mobiliteit (motie-Van Campen

---

³ Kamerstuk 35 570, XIV, nr. 23.

⁴ Kamerstuk 33 376, nr. 276.

c.s.⁵), de bijdrage van ketenpartijen (motie-Thijssen c.s.⁶), het economisch perspectief op en de leefbaarheid van het platteland (motie-Koekkoek-Boswijk⁷), en de mogelijkheden tot maatwerk in de gebieden (motie-Boswijk c.s.⁸). Een terechte wens die breed in de samenleving wordt gevoeld en ook door het kabinet wordt gedeeld. Over de wijze van uitvoering van de moties, ingediend tijdens het debat op 23 juni jl., zal ik de Tweede Kamer in oktober 2022 separaat informeren. In de tussentijd worden deze geïmplementeerd in het beleid en meegenomen in brieven aan de Kamer wanneer deze aan het onderwerp van de brief raken, zoals de brief over de toekomst van de landbouw en het toekomstperspectief van de boeren.

Nadere toelichting bij enkele onderwerpen uit de startnotitie NPLG

In de maatschappij is veel gezegd en geschreven over de aanpak rondom de presentatie van het NPLG en het debat hierover. De omvang van het programma en het technisch-inhoudelijk karakter van de materie kunnen aanleiding geven tot vragen, en daarmee zorgen voor onzekerheid bij gezinnen en bedrijven. Het kabinet hecht er daarom waarde aan om misverstanden, waar mogelijk, weg te nemen en zo bij te dragen aan de nuance die dit debat nodig heeft. Daarom heeft het kabinet, mede na de oproep van de Tweede Kamer (motie-Van Campen c.s.⁹) om een publieksvriendelijk dashboard, besloten deze in te gaan richten. Het kabinet hoopt hierover zo spoedig mogelijk meer te kunnen delen. Daarnaast wil ik hieronder op enkele punten afzonderlijk ingaan.

De kaart met richtinggevende emissiereductiedoelen

De kaart is een van de hulpmiddelen voor provincies om de gebiedsprocessen vorm te geven. Deze kaart met richtinggevende emissiereductiedoelen is gebaseerd op algemene uitgangspunten en is expliciet niet een blauwdruk die provincies één-op-één moeten toepassen: provincies hebben de ruimte de stikstofreductie in deze gebieden vorm te geven.

Daarbij geeft de kaart in het NPLG geen inzicht op bedrijfsniveau en gaat het bovendien niet over de wijze *waarop* de doelen kunnen worden gehaald. De kaart is dus niet bedoeld om te kijken of te beoordelen wat dit voor een individueel bedrijf betekent. Daarvoor zal het gebiedsproces nodig zijn waarin de provincies binnen de nationale doelen alle ruimte hebben om de aanpak invulling te geven. Daarvoor worden conform de motie-Boswijk c.s.¹⁰ passende instrumenten uitgewerkt. Ik ondersteun de provincies verder om de beschikbare data en modellen te gebruiken om te kijken wat verschillende beleidskeuzes voor effect hebben op het realiseren van de natuur-, water- en klimaatdoelstellingen (ter invulling van de motie-Grinwis c.s.¹¹). Het kabinet heeft ook actief bij de bancaire sector onder de aandacht gebracht dat aan deze kaart geen inzicht op bedrijfsniveau kan worden toegerekend.

Grond

---

⁵ Kamerstuk 33 576, nr. 302.

⁶ Kamerstuk 33 576, nr. 292.

⁷ Kamerstuk 33 576, nr. 315.

⁸ Kamerstuk 33 576, nr. 311.

⁹ Kamerstuk 33 576, nr. 303.

¹⁰ Kamerstuk 33 576, nr. 312.

¹¹ Kamerstuk 33 576, nr. 306.

De aanpak in het NPLG is gericht op onder meer emissiereductie voor het halen van de brede doelen op natuur, klimaat en water in de landbouw. Grond die in dit kader door de overheid wordt gekocht is bestemd voor het halen van deze doelen en voor de transitie van de landbouw waarbij, bijvoorbeeld met extensievere vormen van landbouw, meer grond nodig is. Grond kan daarnaast ook worden gebruikt voor natuurherstel of de aanleg van extra natuurareaal (niet zijnde Natura 2000). Het kabinet zal grond die in het kader van het NPLG wordt verworven niet voor woningbouw of andere vormen van bedrijvigheid gebruiken. Uiteraard staat het een eigenaar vrij om grond op eigen initiatief hier wel voor te verkopen in overeenstemming met het bestemmingsplan in een gemeente.

Kritische depositiewaarde en de relatie daarvan met (juridische) verplichtingen voor natuur

Nederland heeft zich via de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) gecommitteerd aan belangrijke verplichtingen om natuur te beschermen en te versterken. Het hoofddoel van de wet is daarom ook het te allen tijde voorkomen van verslechtering van de natuur en uiteindelijk een gezonde en veerkrachtige natuur, oftewel het in een gunstige staat van instandhouding brengen van de natuur. Stikstof is een van de belangrijkste drukfactoren waardoor de kwaliteit van de beschermde, stikstofgevoelige natuur onder druk staat.

Inzet op stikstofreductie is daarom een belangrijke pijler om te komen tot de realisatie van het bovenliggende doel: het behalen van de natuurdoelen van gebieden die volgen uit de VHR en daarmee toewerken naar een gezonde en veerkrachtige natuur. De kritische depositiewaarde (KDW), de waarde waarboven stikstofdepositie een risico kan vormen voor natuurkwaliteit, is reeds opgenomen in de wet.¹² Vergunningverlening voor (nieuwe) activiteiten, of het nu gaat om PAS-melders, energieprojecten, woningbouw of defensie, blijft vooralsnog lastig, omdat het verlenen van een vergunning niet zondermeer mogelijk is als de activiteit bijdraagt aan de verdere overschrijding van de kritische depositiewaarde op één of meer Natura 2000-gebieden.

Primair is de inzet van het kabinet het op orde brengen van de omgevingscondities van een gebied in brede zin conform motie Boswijk c.s.¹³. Dit doel wordt verankerd door op landelijk niveau resultaatsverplichtende omgevingswaarden te formuleren (mede op basis van de kritische depositiewaarde). Daarbij is per gebied maatwerk mogelijk aan de hand van de regionale stikstofdoelen. Het wettelijk vastleggen van deze omgevingswaarden, in combinatie met de daaraan gekoppelde stikstofbronmaatregelen, verzekert dat de benodigde stikstofreductie tijdig en onontkoombaar gehaald wordt. Het is belangrijk om ook in te zetten op het beperken van andere drukfactoren op de natuur, zoals verdroging en verstoring. Van belang zijn ook de maatregelen die daarvoor nodig zijn om deze drukfactoren aan te pakken en naar een gezonde natuur toe te werken, bijvoorbeeld met het Programma Natuur en maatregelen zoals het verhogen van het waterpeil. Met de natuurdoelanalyses, die worden getoetst door een onafhankelijke ecologische autoriteit, wordt breed gekeken naar

¹² Het kabinet komt zo snel mogelijk, conform motie De Groot, Van Campen (35925-XIV-106) met een wetsvoorstel om de doelstellingen in de wet stikstofreductie en natuurverbetering van 2035 naar 2030 te versnellen.

¹³ Kamerstuk 35 925-XIV, nr. 106.

wat er nodig is voor een gezonde en veerkrachtige natuur. Door in deze gebieden naast stikstofreductie in te zetten op aanvullende manieren van natuurherstel, waaronder beheermaatregelen, kan het brede doel van een gunstige staat van de instandhouding worden gehaald of dichterbij worden gebracht ondanks dat de KDW in die gebieden wordt overschreden. Dit kan met name van belang zijn in gebieden zoals het kust- en grensgebied, waar het verminderen van stikstofdepositie tot onder de KDW een enorme opgave is door bijvoorbeeld stikstofdepositie vanuit het buitenland. Het is daarom urgent dat Rijk en Provincies een forse inspanning leveren om gebiedspecifieke ecologische data op orde te brengen en de ecologische analyses voor de gebiedsplannen daarmee te onderbouwen. Dit zullen we jaarlijks monitoren om te zorgen dat dit effectief ingezet kan worden.

Het kabinet is van plan om, conform het in wetsvoorstel voor het wijziging van de omgevingswaarde van 2035 naar 2030 dat nu in voorbereiding is, ook de evaluatie van het gebruik van de omgevingswaarde naar voren te halen. Op deze manier kan gekeken worden of het sturen op bredere omgevingswaarden mogelijk is. Om dit mogelijk te maken stuurt het kabinet op het actief ontwikkelen van nieuwe indicatoren en robuuste onderbouwing hiervan. Hierbij kan de ecologische autoriteit een belangrijke rol spelen.

Wij blijven de komende tijd in gesprek met de hele keten, waaronder provincies, gemeenten, natuur- en milieuorganisaties, boeren en organisaties, marktpartijen, zoals producenten en supermarkten, banken, wetenschappelijke organisaties, PBL, VNO-NCW en Bouwend Nederland.

Ecologische autoriteit

Het kabinet toetst op de brede natuurdoelstelling (inclusief stikstofreductie), en klimaat- en waterdoelstellingen. De leefbaarheid op het platteland is daarbij essentieel. Met ecologische analyses stellen we vast wat nodig is om gebiedsgericht de opgaven te halen. Een onafhankelijke ecologische autoriteit draagt zorg voor de wetenschappelijke ecologische borging van deze analyses. Daarmee wordt dus ook geborgd dat de laatste wetenschappelijke inzichten over de kwaliteit van de natuur in Natura 2000-gebieden betrokken worden bij de gebiedsgerichte uitwerking van de aanpak. Daarbij gaat natuurherstel om meer dan alleen stikstofmaatregelen om te komen tot een goede staat van instandhouding.

De Ecologische Autoriteit beoordeelt tevens de onder regie van de provincies op te stellen NPLG-gebiedsprogramma's, die ingaan op de maatregelen die nodig zijn om de doelstellingen te bereiken.

De instelling van de Ecologische Autoriteit wordt op dit moment voorbereid. Zoals hierboven aangegeven is onafhankelijkheid van de ecologische autoriteit een belangrijk uitgangspunt en een randvoorwaarde voor het goed kunnen functioneren van die autoriteit. De Ecologische Autoriteit is verantwoordelijk voor het toetsen, met het oog op de huidige en beoogde kwaliteit van de beschermde natuur, of de essentiële ecologische informatie aanwezig is voor de besluitvorming. En is verantwoordelijk voor het op onafhankelijke wijze beoordelen van de wetenschappelijke onderbouwing op breed ecologisch vlak van

de informatie, die benodigd is voor het vaststellen van besluiten over natuurdoelanalyses en gebiedsprogramma's. Hiermee vervult de Ecologische Autoriteit een belangrijke rol in het kader van de sturing op natuurkwaliteit in de breedte, waar het Planbureau voor de Leefomgeving ook toe opgeroepen heeft. De instelling van de Ecologische Autoriteit is vóór 1 oktober 2022 voorzien. Het kabinet treft voorbereidingen om de ecologische autoriteit direct na besluitvorming operationeel te hebben, zodat deze direct aan de slag kan. Voor de totstandkoming en beoordeling van het klimaatbeleid is de Klimaat- en Energieverkenning van het Planbureau voor de Leefomgeving voor het kabinet leidend.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Met de publicatie van de richtinggevende stikstofdoelen zijn vragen ontstaan over de status van de Natuurnetwerk Nederland-gebieden (NNN) op de kaart. Het kabinet vindt het belangrijk te onderstrepen dat de wettelijke omgevingswaarde (74% onder de KDW in 2035 met de ambitie deze te versnellen naar 2030) alleen toeziet op stikstofgevoelig areaal binnen Natura 2000-gebieden en dus niet op gebieden die alleen de status van op NNN-gebieden hebben. De NNN-gebieden zijn daarmee geen onderdeel van de omgevingswaarden opgenomen in art. 1.12a Wet Natuurbescherming. Provincies hebben wel de taak om hier de wezenlijke waarden en kenmerken van de natuur te beschermen. Bij het ontwikkelen van de uitgangspunten van de aanpak is voor NNN-gebieden gekozen voor een hoge reductiefactor vanuit het idee dat emissiereductie daar plaatsvindt waar natuur prioriteit krijgt. Dit draagt er ook aan bij dat er in andere gebieden meer ruimte voor de landbouw ontstaat. De uiteindelijke invulling van de reductieopgave in het NNN vergt echter maatwerk in het gebiedsproces van de provincies, waar per gebied gekeken zal worden wat een passende reductiedoelstelling is die aansluit bij de praktijk en de verscheidenheid aan type gebieden in het netwerk. Hierbij kunnen de provincies rekening houden met het agrarische gebruik in en rondom het NNN, op een manier die past bij het integrale karakter van de gebiedsgerichte aanpak.

Sectordoelen

In de Regeling van Werkzaamheden van 5 juli 2022 heeft het lid Eerdmans (JA21) gevraagd om een brief over de stikstofplannen waaraan wordt gewerkt voor sectoren zoals mobiliteit en industrie (verzoek met kenmerk 2022Z14127). Ook de sectoren industrie en mobiliteit staan voor een zeer grote verduurzamingsopgave, gezien de klimaat-, stikstof- en luchtkwaliteitsproblematiek. Op de verduurzaming van deze sectoren wordt flink ingezet via onder andere het beleidsprogramma Klimaat en Energie. Denk hierbij aan aangescherpte emissienormen, de nieuwe personenauto's die in 2030 emissievrij moeten zijn, en de maatwerkafspraken met de 10-20 grootste industriële CO₂-uitstoters waarover de Tweede Kamer separaat door collega-bewindspersonen wordt geïnformeerd. Via deze en andere maatregelen wordt ook de uitstoot van stikstof gereduceerd. Besluitvorming over maatregelen voor deze sectoren loopt voornamelijk mee met de timing van het klimaatbeleid. Voor besluitvorming over sectordoelen op het vlak van stikstof zullen de geactualiseerde prognoses uit de klimaat- en energieverkenning (KEV) 2022 worden benut, waartoe door de Kamer verzocht is in motie-Grinwis c.s.¹⁴.

¹⁴ Kamerstuk 33 576, nr. 307.

Voorzien is om de sectordoelen voor de industrie en de mobiliteit richtinggevend vast te stellen begin 2023, en conform de motie-Van Campen c.s.¹⁵ definitief op 1 juli 2023, wanneer ook de gebiedsdoelen definitief worden.

Ons kenmerk
DGS / 22300439

Conform mijn toezegging in het plenaire debat stikstof van 23 juni 2022 zal ik na de zomer 2022 in afstemming met de betrokken bewindspersonen een brief sturen over de uitgangspunten en het proces van totstandkoming van de sectordoelen, zoals toegezegd aan het lid Klaver (GroenLinks).

Koplopers

Agrarische ondernemers die biologisch of natuurinclusief boeren of die anderszins koploper zijn bij de reductie van stikstof, leveren op dit moment een positieve bijdrage aan de gebiedsdoelen voor stikstof, natuur en water. Hun werkwijze draagt bij aan de vermindering van stikstofuitstoot, verbetert de waterkwaliteit door verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en mest en leidt tot meer biodiversiteit en een betere bodemkwaliteit. De uitwerking van de opgaven in de gebiedsprocessen biedt de ruimte om rekening te houden met agrarische ondernemers die al forse inspanningen op dit vlak geleverd hebben. Hier zal het kabinet conform motie-De Groot c.s.¹⁶ zoveel mogelijk ruimte aan bieden.

3. Afsluitend

Met deze brief hoopt het kabinet samen met de provincies een stap voorwaarts te zetten, onderweg naar het vormgeven van de gebiedsprogramma's en met ruimte voor maatwerk in gebieden, en daarbij rekening te houden met de richtinggevende doelen die het kabinet onlangs heeft gepubliceerd. Dit doet het kabinet onder meer door:

- 504 miljoen euro uit het Transitiefonds naar voren te halen voor de aanvragen van de provincies;
- Het versnellen van het legalisatieprogramma voor de PAS-melders;
- Aan de slag te gaan met de aangenomen moties van de Tweede Kamer.

Tegelijkertijd hecht het kabinet er groot belang aan om in het gesprek met de provincies, de sectoren en de ondernemers de nuances in dit complexe dossier toe te lichten en onjuistheden weg te nemen. Na de zomer zal ik bij elke provincie op bezoek gaan om in gesprek te gaan over manieren om de provincies te ondersteunen bij het zetten van de stappen die nodig zijn om ons landelijk gebied toekomstbestendig te maken en hun regierol op zo'n goed mogelijke wijze te kunnen invullen.

In augustus 2022 zullen de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en ik, conform de motie Omtzigt c.s.¹⁷, een aantal bedrijven bezoeken tegen de Duitse grens, en mogelijk ook in Duitsland. Het is onze ambitie om ook tijdens die bezoeken met veel partijen in gesprek te gaan. De mogelijkheden om de verschillen tussen grensgebieden zo klein mogelijk te maken zullen vervolgens met provinciale bestuurders en met de buurlanden worden besproken.

---

¹⁵ Kamerstuk 33 576, nr. 302.

¹⁶ Kamerstuk 33 576, nr. 290.

¹⁷ Kamerstuk 33 576, nr. 273.

Tot slot wil ik nogmaals benadrukken dat ik heel goed besef hoe enorm de impact van deze opgaven is en dat ik de bijbehorende emoties begrijp. Ik hoop dat we ondanks de verschillende belangen en standpunten met elkaar het gesprek kunnen blijven voeren over de oplossingen die nodig zijn om deze opgaven te realiseren.

Ons kenmerk
DGS / 22300439

Toelichting kader "beleidskeuzes uitgelegd".

De Tweede Kamer is geïnformeerd over een nieuwe werkwijze met betrekking tot onderbouwing van beleidsvoorstellen met ingang van november 2021 (Kamerstuk 31 865, nr. 198). In deze brief is aangegeven dat over beleidsvoorstellen met significante financiële gevolgen (20 mln. euro of meer in enig jaar) in een apart kader wordt ingegaan op onder andere instrumenten, doelen, financiële gevolgen en de verwachte doeltreffendheid en doelmatigheid. Om invulling te geven aan deze werkwijze is tot slot van deze brief hieronder dit kader ingevuld.

Beleidskeuzes uitgelegd

Onderbouwing doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatie (Art 3.1 Comptabiliteitswet)

1. Doel(en)

Welke doelen worden nagestreefd met het voorstel in termen van beoogde prestaties en effecten?

Nederland heeft zich via de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) gecommitteerd aan belangrijke verplichtingen ten aanzien van de staat van de natuur. Het hoofddoel van de wet is daarom ook het te allen tijde voorkomen van verslechtering van de natuur en het uiteindelijk in een gunstige staat van instandhouding brengen van de natuur. Stikstof is een van de belangrijkste drukfactoren waardoor de kwaliteit van stikstofgevoelig Natura 2000-gebied onder druk staat.

Inzet op stikstofreductie en het brengen van grote delen van het Natura 2000-gebied onder de kritische depositiewaarde is daarom een belangrijke pijler om te komen tot de realisatie van het bovenliggende doel: de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen volgens de VHR en het in een gunstige staat van instandhouding brengen van de natuur. De kritische depositiewaarde (KDW) is op dit moment reeds opgenomen in de wet.¹⁸ Vergunningverlening voor (nieuwe) activiteiten, of het nu gaat om PAS-melders, energieprojecten, woningbouw of defensie, blijft voornamelijk lastig, omdat het verlenen van een vergunning niet zondermeer mogelijk is als de activiteit bijdraagt aan de verdere overschrijding van de kritische depositiewaarde op één of meer Natura 2000-

¹⁸ Het kabinet komt zo snel mogelijk, conform motie De Groot, Van Campen (35925-XIV-106) met een wetsvoorstel om de doelstellingen in de wet stikstofreductie en natuurverbetering van 2035 naar 2030 te versnellen.

	<p>gebieden.</p> <p>Versnellingen moeten in de jaren 2022 en 2023 bijdragen aan de doelen in de integrale gebiedsgerichte aanpak: natuur (inclusief stikstof), water en klimaat. Beoordeeld is of bepaalde maatregelen - vooruitlopend op de gebiedsprogramma's - in 2022 en 2023 uitgevoerd kunnen worden. Of dat waar mogelijk handelingsperspectief geboden kan worden aan de landbouw, en of delen van de gebiedsprocessen naar voren gehaald kunnen worden of verbeterd kunnen worden. Er zal ook nader worden bekeken of ruimte die vrijkomt uit de versnellingsopties opgenomen kan worden in de stikstofbank. De provinciale voorstellen voor versnelling bevatten ook onderdelen die gericht zijn op het gezamenlijk leren en op de transitie en innovatie van de landbouw. De voorstellen geven hiermee een goede mix van maatregelen gericht op natuurherstel, opkoop, en innovatie onder strikte voorwaarden. Het kabinet geeft hiermee ruimte in gebieden om de transitie van de landbouw een aanzet te geven.</p>
2. Beleidsinstrument(en)	<p><i>Welke beleidsinstrumenten worden ingezet om deze doelen te realiseren?</i></p> <p>Voor het grootste gedeelte zullen middelen via specifieke uitkeringen naar provincies gaan ten behoeve van de ingediende voorstellen. Enkele voorstellen zullen via natuurorganisaties lopen. In de voorstellen zijn diverse instrumenten opgevoerd. Voorbeelden zijn subsidieregelingen voor opkoop van bedrijven, investeringen in aankoop van gronden voor natuurherstel of het realiseren van extra natuurareaal of subsidies voor voorstellen die innovatie op het boerenerf tot doel hebben.</p>
3. A. Financiële gevolgen voor het Rijk	<p><i>Welke financiële gevolgen heeft het voorstel voor de Rijksbegroting?</i></p> <p>Vooruitlopend op de instellingswet Transitiefonds wordt voor de versnellingsvoorstellen wordt in 2022 229 mln naar voren gehaald uit de middelen bedoeld voor het transitiefonds. Voor 2023 betreft dit 275 mln. Voor de versnelde legalisering van PAS-melders wordt een bedrag van 250 mln. naar voren gehaald uit de Lbv.</p>
B. Financiële gevolgen voor maatschappelijke sectoren	<p><i>Welke financiële gevolgen heeft het voorstel voor maatschappelijke sectoren (als van toepassing)?</i></p> <p>De effecten voor de sectoren kunnen nog niet precies worden aangegeven. Er worden</p>

	verschillende projecten gestart waarbij in het geval van subsidies sprake zal zijn van een eigen bijdrage. Dit is niet precies aan te geven.
4. Nagestreefde doeltreffendheid	<p><i>Op welke wijze en in welke mate wordt verwacht dat het beleidsinstrumentarium gaat bijdragen aan de beoogde prestaties en effecten? (beknopte beleidstheorie)</i></p> <p>In het externe oordeel van Wageningen Economic Research is aangegeven dat het merendeel van de provinciale voorstellen een duidelijke en directe bijdrage leveren aan de versnelling van het doelbereik van de transitie in het landelijke gebied. Voor een beperkt deel van de voorstellen is er een aannemelijke bijdrage aan de versnelling van het doelbereik van de transitie en is de waarschijnlijkheid van het doelbereik nog te verhogen door verdere uitwerking van de interventielogica en monitoring & evaluatie. Voor een kwart van de voorstellen geeft WecR aan dat er kansen zijn voor leren tussen provincies met een belangrijke bijdrage aan het bieden van perspectief. Voor deze voorstellen vindt het kabinet het zeer van belang dat er geen lock-in effecten optreden waardoor het gebiedsprogramma later bemoeilijkt wordt. Daarnaast stelt het kabinet als voorwaarde dat deze voorstellen aantoonbaar stikstofreductie opleveren.</p>
5. Nagestreefde doelmatigheid	<p><i>Waarom is het voorgestelde instrumentarium een efficiënte manier om de beoogde prestaties en effecten te bereiken?</i></p> <p>Primair is de inzet van het kabinet het op orde brengen van de omgevingscondities van een gebied in brede zin conform motie Boswijk c.s. . Dit doel wordt verankerd door op landelijk niveau resultaatsverplichtende omgevingswaarden te formuleren (mede op basis van de kritische depositiewaarde). Daarbij is per gebied maatwerk mogelijk aan de hand van de regionale stikstofdoelen. Het wettelijk vastleggen van deze omgevingswaarden, in combinatie met de daaraan gekoppelde stikstofbronmaatregelen, verzekert dat de benodigde stikstofreductie tijdig en onontkoombaar gehaald wordt. Het is belangrijk om ook in te zetten op het beperken van andere drukfactoren op de natuur, zoals verdroging en verstoring. Van belang zijn ook de maatregelen die daarvoor nodig zijn om deze drukfactoren aan te pakken en naar een gezonde natuur toe te werken, bijvoorbeeld met het Programma Natuur en maatregelen zoals het verhogen van het waterpeil. Met de natuurdoelanalyses, die worden getoetst door een onafhankelijke ecologische autoriteit,</p>

	<p>wordt breed gekeken naar wat er nodig is voor een gezonde en veerkrachtige natuur. Door in deze gebieden naast stikstofreductie in te zetten op aanvullende manieren van natuurherstel, waaronder beheermaatregelen, kan het brede doel van een gunstige staat van de instandhouding worden gehaald of dichterbij worden gebracht ondanks dat de KDW in die gebieden wordt overschreden. Dit kan met name van belang zijn in gebieden zoals het kust- en grensgebied, waar het verminderen van stikstofdepositie tot onder de KDW een enorme opgave is door bijvoorbeeld stikstofdepositie vanuit het buitenland. Het is daarom urgent dat Rijk en Provincies een forse inspanning leveren om gebiedspecifieke ecologische data op orde te brengen en de ecologische analyses voor de gebiedsplannen daarmee te onderbouwen. Dit zullen we jaarlijks monitoren om te zorgen dat dit effectief ingezet kan worden.</p>
6. Evaluatieparagraaf	<p><i>Hoe wordt het voorstel gemonitord en geëvalueerd?</i></p> <p>Het kabinet is voornemens om conform het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel tot wijziging van de omgevingswaarde van 2035 naar 2030, ook de evaluatie van het gebruik van de omgevingswaarde naar voren te halen. Op deze manier kan gekeken worden of het sturen op bredere omgevingswaarden mogelijk is. Om dit mogelijk te maken stuurt het kabinet op het actief ontwikkelen van nieuwe indicatoren en robuuste onderbouwing hiervan, hierbij kan de ecologische autoriteit een belangrijke rol spelen.</p> <p>Het kabinet toetst op de brede natuurdoelstelling (inclusief stikstofreductie), en klimaat- en waterdoelstellingen. De leefbaarheid op het platteland is daarbij essentieel. De onafhankelijke ecologische autoriteit beoordeelt de doelstellingen per gebied en de onderbouwing van de maatregelen voor natuur en water om deze doelen te halen. Daarbij gaat natuurherstel om meer dan alleen stikstofmaatregelen om te komen tot een goede staat van instandhouding. De doelen, organisatie en werkwijze van de ecologische autoriteit worden op dit moment uitgewerkt.</p>

Quick scan versnellings- en perspectiefmaatregelen transitie landbouw en landelijk gebied

Toegelicht oordeel op hoofdlijnen | 12 juli 2022 | 5.1.2.e, Wageningen Economic Research

Achtergrond

Vooruitlopend op de inwerkingtreding van het Transitiefonds Landbouw en Landelijk Gebied per 2024 is het de wens van het Ministerie van LNV om al een start te maken met de transitie van landbouw en landelijk gebied middels een pakket aan versnellingsmaatregelen (op basis van provinciale plannen) en perspectiefmaatregelen (afkomstig van LNV) die ook nodig zijn voor gebiedsprocessen. Vanwege de korte doorlooptijd van totstandkoming van dit pakket aan maatregelen, en de politieke wens om al in 2022 en 2023 te starten, ligt er een pakket aan maatregelen dat binnen LNV is beoordeeld en beschouwd. De doelmatigheid, doeltreffendheid en kosteneffectiviteit van deze maatregelen kon op deze korte termijn onmogelijk worden getoetst door LNV. Wel zal hier gedurende de uitvoering op worden gemonitord en waar nodig bijgestuurd.

Doelstelling

Het is voor het Ministerie van LNV van belang om een onafhankelijk expertoordeel te krijgen of, op hoofdlijnen, het pakket, zoals dat voor 2022 en 2023 is voorzien, bijdraagt aan de transitie van landbouw en landelijk gebied met het oog op te behalen doelen in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG).

Vraagstelling

Geef een expertoordeel in de vorm van een kwalitatieve quick scan op basis waarvan door het Ministerie van LNV kan worden besloten om de versnellings- en perspectiefmaatregelen in gang te zetten. Doe daarbij eventueel suggesties over wat nodig is om de aantoonbaarheid van de bijdragen van de maatregelen aan de transitie te vergroten. Geef ook aan en doe concrete suggesties om bepaalde randvoorwaarden en voorbehouden op te nemen gelet op het feit dat het pakket aan maatregelen niet uitgebreid vooraf is en kon worden getoetst.

Aanpak

Het Ministerie van LNV heeft op basis van provinciale uitvraag een pakket van 37 versnellingsmaatregelen geselecteerd en aangevuld met 15 door LNV geformuleerde perspectiefmaatregelen. De selectie van het pakket aan versnellingsmaatregelen door LNV is gebeurd op basis van een kwalitatieve beoordeling van onder andere doelbereik en draagvlak. Deze beoordelingscriteria zijn ook als uitgangspunt gebruikt in de kwalitatieve quick scan van het pakket

van 52 versnellings- en perspectiefmaatregelen door Wageningen Universiteit & Research (WUR) en verder uitgewerkt tot het volgende toetsingskader:

- Doelbereik – Het is tenminste aannemelijk dat een maatregel bijdraagt aan het bereik van transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water.
- Versnelling – Het is tenminste aannemelijk dat een maatregel bijdraagt aan versnelling in het bereik van transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water.
- Perspectief – Het is tenminste aannemelijk dat een maatregel bijdraagt aan perspectief voor boeren in het bereik van transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water.
- Draagvlak – Er is tenminste voldoende aandacht voor ontwikkeling van draagvlak voor een maatregel onder boeren en andere actoren in het landelijk gebied.

In de quick scan is geen beoordeling gegeven van niet-geselecteerde maatregelen uit de provinciale uitvraag en ook zijn doelmatigheid, doeltreffendheid en kosteneffectiviteit niet kwantitatief doorgetrokken. De beperkte mate van uitwerking van de maatregelen in het pakket, als ook de beperkte doorlooptijd voor deze quick scan, maakte een dergelijke doorrekening niet mogelijk.

In deze quick scan is elke maatregel eerst afzonderlijk beoordeeld door de auteur van deze toelichting. Volgens het toetsingskader komt een maatregel daarbij in aanmerking voor selectie als doelbereik tenminste aannemelijk is, draagvlak tenminste voldoende aandacht heeft en de maatregel tenminste een aannemelijke bijdrage levert aan versnelling of perspectief. Maatregelen met onduidelijkheden en/of kritische aandachtspunten zijn vervolgens ook door een tweede en soms zelfs derde expert van WUR beoordeeld. De beoordeling van afzonderlijke maatregelen is daarna geclusterd tot deze toegelicht beoordeling op hoofdlijnen van acht typen maatregelen. Op dat oordeel is tenslotte een review gedaan door twee collega's van WUR.

Oordeel op hoofdlijnen

Het expertoordeel op basis van de kwalitatieve quick scan van het pakket aan versnellings- en perspectiefmaatregelen kan met behulp van het toetsingskader worden samengevat als:

Cluster van maatregelen	Doelbereik	Versnelling	Perspectief	Draagvlak
Versnellen aankoop landbouwgronden voor natuurdoelen	Duidelijk	Duidelijk	n.v.t.	Voldoende
Legaliseren PAS-melders	Onduidelijk	Onduidelijk	n.v.t.	Duidelijk
Verbeteren natuurwaarden	Aannemelijk	Aannemelijk	n.v.t.	Voldoende
Bieden van perspectief door stimuleren innovaties	Aannemelijk	n.v.t.	Aannemelijk	Duidelijk
Ondersteunen en flankeren van perspectief	Aannemelijk	n.v.t.	Aannemelijk	Voldoende
Metten om te weten	Duidelijk	Duidelijk	n.v.t.	Duidelijk
Beginnen met transities van straks	Aannemelijk	n.v.t.	Aannemelijk	Voldoende
Borgen voorwaarden voor transities	Aannemelijk	Onduidelijk	Onduidelijk	Voldoende

Voor de maatregelen rond het versnellen van de aankoop van landbouwgronden voor natuurdoelen en voor de maatregelen rond meten om te weten gelden geen bijzondere aandachtspunten. Voor een aantal andere maatregelen gelden aandachtspunten die ter hand kunnen worden genomen nadat gestart is met de uitvoering:

- Verbeteren natuurwaarden – Verhoog de waarschijnlijkheid van doelbereik door uitwerking van interventielogica en met monitoring en evaluatie van voortgang in het doelbereik.
- Bieden van perspectief door stimuleren innovaties – Werk uit als programmatisch samenhangende aanpak onder nationale regie, inclusief uitvraag van behoeften voor deelname onder ontbrekende provincies en aanvulling met innovaties rond inputreductie.
- Ondersteunen en flankeren van perspectief – Werk dwarsverbanden tussen digitalisering en overige maatregelen uit en ook hoe afspraken over prijsopbouw in de keten kunnen bijdragen aan nieuwe verdienmodellen van boeren.
- Beginnen met transities van straks - Verhoog de waarschijnlijkheid van doelbereik door uitwerking van interventielogica en met monitoring en evaluatie van voortgang in het doelbereik, en vul aan met maatregelen rond non-food bioeconomy en glastuinbouw.

Voor de resterende maatregelen gelden aandachtspunten die geadresseerd dienen te worden alvorens besloten kan worden tot uitvoering. Het gaat daarbij om de volgende maatregelen en aandachtspunten:

- Legaliseren PAS-melders – Neem meer landelijke regie die enerzijds gericht uitvraag doet naar behoeften bij alle provincies en anderzijds borgt dat gelijke gevallen gelijk en ongelijke gevallen ongelijk behandeld worden, waarbij vergoeding van latente emissieruimte niet verstandig wordt geacht.
- Borgen voorwaarden voor transitie – Vel een politiek-beleidsmatig oordeel over noodzaak tot opname in het pakket voor 2022 en 2023.

Hieronder volgt een nadere toelichting op het oordeel per cluster van maatregelen.

Versnellen aankoop landbouwgronden voor natuurdoelen

Het eerste cluster van maatregelen omvat 17 van 20 aankoopmaatregelen uit de provinciale versnellingsmaatregelen, aangevuld met één door LNV geformuleerde perspectiefmaatregel:

LNV-15	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties								
PU-2022-Drenthe-2:	Overgangsgebieden 2022								
PU-2022-Drenthe-4:	N2000 Drentsche Aa								
PU-2022-Friesland-1:	N2000 Fochteloerveen								
PU-2022-Friesland-7:	Witte Reep								
PU-2022-Friesland-8:	Enclave Groenewold								
PU-2022-Friesland-9:	Nagtegaal								
PU-2023-Friesland-1:	Versnelling Aldeboarn-de Deelen								
PU-2022-Gelderland-7:	Vrijwillige opkoop agrarische bedrijven								
PU-2022-Gelderland-17:	Huissen								
PU-2002-Limburg-1:	Maatwerkgerichte aankoop veehouderij								
PU-2022-Limburg-15:	Geuldal								
PU-2022-Limburg-16:	Geuldal								
PU-2022-Limburg-17:	Schuitwater								
PU-2002-NoordBrabant-2:	Aankoop en afwaardering gebouwen in het kader van grondverwerving buitengebied								
PU-2022-Overijssel-5:	Baarlingerpolder								
PU-2022-Overijssel-7:	Gebiedsproces landgoed Junne								
PU-2022-Overijssel-14:	Borkeld								

Voor deze maatregelen geldt dat hoewel geen toets op kosteneffectiviteit is uitgevoerd de bijdrage aan versnelling in het bereik van de transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water duidelijk en direct is. De provinciale aankoopmaatregelen realiseren extensivering in het gebruik van landbouwgrond, inrichting van overgangsgebieden / landschapsgronden en ontwikkeling van nieuwe natuur op voormalige landbouwgrond, terwijl de landelijke perspectiefmaatregel het budget voor de beëindigingsregeling veehouderijlocaties met eenzelfde effect ophooft.

Legaliseren PAS-melders

Het tweede cluster van maatregelen omvat de resterende drie aankoopmaatregelen uit de provinciale versnellingsmaatregelen:

PU-2022-Flevoland-1:	Versnelling in het legaliseren van 30 PAS-melders								
PU-2022-Gelderland-8:	Vergoeding Gelderse regeling vrijwillige opkoop kalverhouderijen								
PU-2022-Overijssel-1:	Stoppers voor melders								

Voor deze maatregelen geldt dat, hoewel begrip is op te brengen voor de wens om in het legaliseren van PAS-melders recht te doen aan verschillen tussen provincies, er aanleiding bestaat voor meer landelijke regie die enerzijds gericht uitvraag doet naar behoeften bij alle provincies en anderzijds borgt dat gelijke gevallen gelijk en ongelijke gevallen ongelijk behandeld worden. In die regie is het goed om lessen te trekken uit deze drie maatregelen. Zo lijkt het idee van Flevoland om alleen emissieruimte en geen land te vergoeden, gecombineerd met voorwaarden rond extensivering die ook blijven gelden nadat achterblijvende grond is verkocht aan een andere boer,

een kosteneffectieve maatregel te kunnen zijn. De ideeën van Gelderland en Overijssel om ook latente emissieruimte te vergoeden zijn echter niet kosteneffectief, omdat in dat geval betaald wordt voor het reduceren van emissies die niet plaatsvinden. Dit draagt niet bij aan het bereik van transitiedoelen.

Verbeteren natuurwaarden

Het derde cluster van maatregelen omvat de ene KRW-maatregel en alle natuurmaatregelen uit de provinciale versnellingsmaatregelen:

PU-2022-ZuidHolland-1: Kwaliteitsbaggeren in natuurgebied veenweiden Krimpenerwaard

PU-2022-Drenthe-3: Hydrologisch systeemherstel 2022

PU-2022-Gelderland-1: Van productiebos naar natuurbos

PU-2022-Gelderland-2: Vergroten en vergoeden landschapselementen in agrarisch gebied

PU-2022-Gelderland-3: Drukfactoren aanpak anders dan stikstof buiten N2000

PU-2022-Limburg-12: Aanleg voedselbossen

PU-2022-ZuidHolland-4: Omhoog met het veen Krimpenerwaard

Ook voor deze maatregelen geldt dat hoewel geen toets op kosteneffectiviteit is uitgevoerd de bijdrage aan versnelling in het bereik van transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water aannemelijk is. De maatregelen werken direct aan het verbeteren van natuurwaarden binnen of buiten Natura 2000 gebieden. Hierbij kan specifiek opgemerkt worden dat KRW-maatregel ZuidHolland-1 voorwaardelijk is voor het realiseren van natuurwaarden in natuurmaatregel ZuidHolland-4. Deze twee maatregelen zijn in hun onderlinge samenhang beoordeeld. De waarschijnlijkheid van doelbereik van deze maatregelen kan verhoogd worden door uitwerking van de interventielogica, bijvoorbeeld met een Theory of Change (ToC) die tussenstappen in het proces van maatregel tot doelbereik niet alleen kwalitatief maar ook zoveel mogelijk kwantitatief specificeert, en monitoring en evaluatie (M&E) van voortgang in het doelbereik.

Bieden van perspectief door stimuleren innovaties

Het vierde cluster van maatregelen omvat alle versnellings- en gebiedsprocessenmaatregelen uit de provinciale maatregelen, aangevuld met één door LNV geformuleerde perspectiefmaatregel:

LNV-1 Innovatie op het boeren erf

PU-2022-Drenthe-1: Versnelling landbouw gerelateerde maatregelen

PU-2022-Gelderland-5: Innovatie landbouw plus op Gelderse regeling

PU-2022-Gelderland-6: Managementmaatregelen 250 melkveehouders Gelderland

PU-2022-Noord-1: Aanbod Noord Nederlandse stikstofaanpak

PU-2022-NoordBrabant-1: Stimuleren uitrol stalinnovaties

PU-2022-NoordHolland-2: Integrale aanpak stikstofreductie Rondehoop

PU-2022-Flevoland-3: Versnelling aanleg en herstel erfsingels in gebiedsproces

PU-2022-Friesland-6: Van middelenbeleid naar doelenbeleid

PU-2022-Noord-2: De route naar een waardevolle landbouw

PU-2022-Overijssel-12: Sociaaleconomische impact als uitgangspunt voor een versnellingsmaatregel op WSN gebiedsplan tbv water, natuur, klimaat

Voor deze maatregelen geldt dat hier kansen liggen voor leren tussen provincies onder nationale regie om een bijdrage te leveren aan het bieden van perspectief voor boeren. Voorwaarde is dat dit cluster van maatregelen, die economische, sociale en technische innovaties stimuleren, wordt uitgewerkt als programmatisch samenhangende aanpak. WUR kan bijdragen aan uitwerking van die aanpak. In dat licht is het verstandig om specifieke uitvraag te doen naar behoeften voor deelname aan het programma onder de ontbrekende provincies Limburg, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland. Ook is het verstandig om dit cluster van maatregelen niet alleen te richten op het verhogen van de milieu-efficiëntie in de bedrijfsvoering (throughput) en het verlagen van emissies (output) maar ook op het reduceren van input. Inputreductie is veelal behoorlijk (kosten)effectief in het bereik van transitiedoelen. Daarnaast is het van belang om te wijzen op het risico van afwenteling van individuele maatregelen. Emissiearme stallen kunnen bijvoorbeeld tot minder emissies uit de stal maar tot meer emissies bij het uitrijden van de mest leiden. Het budget van LNV-1 lijkt overigens te laag ingeschat en het valt te overwegen om LNV-3 (Ontwikkelen van kennis en innovatie), inclusief het bijbehorende budget, daarin te integreren. Dan ontstaat ruimte voor een programmatisch lerende aanpak, inclusief gerichte uitvraag richting ontbrekende provincies en met betrekking tot

---

inputreductie, met perspectief voor duurzame boeren. Voorwaarde is dat activiteiten uit LNV-3 gericht worden op doelbereik van LNV-1.

Ondersteunen en flankeren van perspectief

Het vijfde cluster van maatregelen omvat drie door LNV geformuleerde perspectiefmaatregelen:

LNV-2	Digitalisering
LNV-6	Psychosociale hulp
LNV-11	Ketenafspraken

Voor deze maatregelen geldt dat zij een indirecte bijdrage leveren aan het perspectief voor boeren. De maatregel rond psychosociale hulp levert een bijdrage aan het perspectief voor stoppende boeren, terwijl de maatregelen rond digitalisering en ketenafspraken ondersteunend zijn aan zowel het bieden van perspectief door het stimuleren van innovaties als het beginnen met de transities van straks. De waarschijnlijkheid van doelbereik van deze twee ondersteunende maatregelen kan verhoogd worden door uitwerking van de interventielogica, bijvoorbeeld met een Theory of Change (ToC) die tussenstappen in het proces van maatregel tot doelbereik niet alleen kwalitatief maar ook zoveel mogelijk kwantitatief specificeert, en monitoring en evaluatie (M&E) van voortgang in het doelbereik. Bij digitalisering is het daarbij vooral van belang om dwarsverbanden met overige maatregelen uit te werken, terwijl het bij ketenafspraken van belang is om de aandacht vooral te richten op uitwerking van hoe afspraken over prijsopbouw in de keten kunnen bijdragen aan nieuwe verdienmodellen van boeren.

Metten om te weten

Het zesde cluster van maatregelen omvat twee door LNV geformuleerde perspectiefmaatregelen:

LNV-4	Metten en berekenen
LNV-5	Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Voor deze maatregelen geldt dat de bijdrage aan versnelling in het bereik van transitiedoelen rond klimaat, natuur, stikstof en water duidelijk en direct is. De versnelling in de transitie van landbouw en landelijk gebied wordt momenteel afgeremd door twijfels onder boeren of modelmatige berekeningen van emissies door de landbouw en depositie van die emissies in de natuur wel voldoende ondersteund worden door en in overeenstemming zijn met betrouwbare meetgegevens. Beide maatregelen leveren een bijdrage aan het verzamelen van dergelijke betrouwbare meetgegevens.

Beginnen met transities van straks

Het zevende cluster van maatregelen omvat drie door LNV geformuleerde perspectiefmaatregelen:

LNV-8	Eiwittransitie
LNV-9	Duurzaam bodembeheer en klimaatadaptatie
LNV-10	Biologische landbouw

Voor deze maatregelen geldt dat zij een bijdrage aan lange termijn transitiedoelen en perspectief kunnen leveren. Hoewel de maatregelen niet op korte termijn bijdragen aan versnelling is het wel verstandig niet langer te wachten om te beginnen met deze transities. Dit geldt zowel voor de transitie van vooral productie en consumptie van dierlijke eiwitten naar vooral productie en consumptie van plantaardige eiwitten als voor de transitie van een groter deel van de voedselproductie en -consumptie van gangbaar naar biologisch. Hetzelfde geldt ook voor de ontwikkeling van duurzaam bodembeheer als maatregel met het oog op klimaatadaptatie, die naast klimaatmitigatie niet mag ontbreken in een strategie om klimaatdoelen te bereiken. De waarschijnlijkheid van doelbereik van de maatregelen kan verhoogd worden door uitwerking van de interventielogica, bijvoorbeeld met een Theory of Change (ToC) die tussenstappen in het proces van maatregel tot doelbereik niet alleen kwalitatief maar zoveel mogelijk ook kwantitatief specificeert, en monitoring en evaluatie (M&E) van voortgang in het doelbereik.

Ook is het verstandig om in dit cluster van maatregelen die zich richten op de transitie van straks, de focus te verbreden van vooral dierlijke productie naar ook plantaardige productie. Zo is doorontwikkeling van de non-food bioeconomy niet alleen van belang voor het bereiken van klimaatdoelen maar ook voor het bieden van perspectief aan open teelten (akkerbouw en tuinbouw). Met het oog op duurzaam bodembeheer en een duurzame vruchtwisseling verdient het daarbij voorkeur om de aandacht vooral te richten op teelt van gewassen waarvan de bovengrondse delen geoogst worden en die gebruikt kunnen worden ter vervanging van fossiele grondstoffen in meer hoogwaardige toepassingen dan energieproductie (cascadering). Voor energieteelten is Nederland te klein en dichtbevolkt. Ook de glastuinbouw kent grote transitieopgaven rond vooral het gebruik van energie (klimaat) en water.

Borgen voorwaarden voor transitie

Het laatste cluster van maatregelen omvat de resterende vijf door LNV geformuleerde perspectiefmaatregelen:

LNV-3	Ontwikkelen van kennis en innovatie		
LNV-7	Zorg jonge dieren		
LNV-12	Gewasbescherming		
LNV-13	Mestbeleid		
LNV-14	Uitvoeringskosten GLB		

Voor deze maatregelen geldt dat het hier in zekere zin om een restcategorie gaat. Voor de maatregelen rond gewasbescherming en mestbeleid kan geredeneerd worden dat deze voorwaardelijk zijn voor het bereiken van de transitiedoelen maar dat minder duidelijk is hoe zij bijdragen aan versnelling of perspectief. Daarmee is noodzaak tot financiering van deze maatregelen duidelijk maar niet waarom dekking daarvoor uit dit pakket zou moeten komen. Voor de maatregel rond uitvoeringskosten GLB geldt iets vergelijkbaars. Eco-regelingen en de Subsidieregeling Samenwerking Veenweiden en N2000 kunnen bijdragen aan het bereik van transitiedoelen maar omdat gebiedsplannen pas klaar hoeven te zijn op 1 juli 2023 is het minder waarschijnlijk dat die bijdragen in 2022 of 2023 gerealiseerd zullen worden.

Voor de maatregel rond het ontwikkelen van kennis en innovatie geldt dat die zou kunnen bijdragen aan het bereik van de transitiedoelen maar dan zou de maatregel expliciet ondersteunend moeten zijn aan de maatregel rond innovatie op het boerenerf. In de huidige vorm van de maatregel is dit te weinig geval. Zo is bijvoorbeeld wel financiering van deelname aan Europese EIP programma's voorzien maar geldt hetzelfde niet voor Europese POP programma's, terwijl dit laatste fonds voor provincies een veel grotere rol vervult in de transitie van landbouw en landelijk gebied. Voor de maatregel rond zorg jonge dieren geldt dat deze maatregel primair van belang is voor de verbetering van diergezondheid en -welzijn. In zichzelf is dat nastrevenswaardig maar de relatie met kerndoelen van de transitie met het oog op klimaat, natuur, stikstof en water is relatief dun, vooral ook omdat het wetenschappelijk bewijs voor een positieve correlatie tussen diergezondheid en -welzijn enerzijds en milieuprestaties anderzijds vooralsnog niet eenduidig is.

Meer informatie

5.1.2.e
5.1.2.e@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2022-CRM0000007911

5.1.2.e)

Van: 5.1.2.e
Verzonden: dinsdag 19 juli 2022 15:06
Aan: 5.1.2.e
CC: 5.1.2.e
Onderwerp: 5.1.2.e , Overzichtstabel Groningen en Noord
Bijlagen: Overzicht hoofdtabel Groningen en enige specificatie PU-2022.docx; Overzicht hoofdtabel Noordelijke provincies PU-2022.docx

Goedemiddag 5.1.2.e

Hierbij op verzoek van 5.1.2.e de overzichtstabel voor Groningen en in 2^e instantie ook die voor de 3 noordelijke provincies

En aanvullend het volgende; Dit najaar zijn ook bijeenkomsten mogelijk. Reacties op de concept 'oktober aanvullingen' kunnen worden verwerkt bij regiobijeenkomsten gehouden in de eerste helft september.

Dit laatste komt nog een keer langs in de mail aan 3 noordelijke provincies

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit

5.1.2.e @minezk.nl m 06-5.1.2.e e 5.1.2.e @minlnv.nl

8.b

Overzicht gezamenlijke noordelijke provincies

Totaal ingediend

Noordelijke provincies	Som van 2022	Som van 2023	Som van 2024	Som van 2025	Som van 2026	Som van Totaal
Innovatie	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i
Aanbod Noord						
Nederlandse						
stikstofaanpak	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i
Uitvoeringskracht	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i		€ 5.1.2.i
De route naar een						
waarden)volle landbouw	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i		€ 5.1.2.i
Eindtotaal	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i

Totaal toegekend dd 15 juli 2022

Noordelijke provincies	Som van 2022	Som van 2023	Som van 2024	Som van 2025	Som van 2026	Som van Totaal
Innovatie	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i	Zie voor de definitieve getallen, het laatste document; "Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied".			€ 5.1.2.i
Aanbod Noord						
Nederlandse						
stikstofaanpak	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i				€ 5.1.2.i
Uitvoeringskracht	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i				€ 5.1.2.i
De route naar een						
waarden)volle landbouw	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i				€ 5.1.2.i
Eindtotaal	€ 5.1.2.i	€ 5.1.2.i				€ 5.1.2.i

Bij de toekenning van deze budgetten geldt het volgende: Het kabinet heeft een bedrag van € 504 mln. naar voren gehaald uit de middelen voor het Transitiefonds. Definitieve toekenning van deze budgetten kan pas plaatsvinden nadat de Tweede Kamer heeft ingestemd met de incidentele suppletoire begroting waarin deze budgetten zijn opgenomen.

In principe zijn alleen de budgetten voor 2022 en 2023 toegekend / naar voren gehaald

Regeling van de Minister voor Natuur en Stikstof van 22 november 2022, nr. WJZ/ 22543722, houdende regels voor het verstrekken van specifieke uitkeringen in verband met de realisatie van provinciale versnellingsvoorstellen voor de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat (Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied)

De Minister voor Natuur en Stikstof,

Gelet op de artikelen 2a, eerste lid, en 3 van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies;

Besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In deze regeling wordt verstaan onder:

minister: Minister voor Natuur en Stikstof;

provinciaal versnellingsvoorstel: in de bijlage genoemd voorstel dat door een provincie is ingediend naar aanleiding van de bij brief van 5 april 2022 gedane uitvraag aan de provincies voor voorstellen om de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat, te versnellen;

provincie: provincie of het samenwerkingsverband Noord-Nederland;

restwaarde: economische waarde die de bij de aankoop door de provincie verkregen vermogensbestanddelen hebben na realisatie van het betreffende versnellingsvoorstel, zoals bepaald door een onafhankelijk taxateur;

vermogensvorming: opbrengsten van de bij de aankoop door de provincie verkregen vermogensbestanddelen en de restwaarde van die vermogensbestanddelen.

Artikel 2. Specifieke uitkering

1. De minister kan op aanvraag een specifieke uitkering verstrekken aan een provincie die wordt aangewend voor de realisatie van één of meerdere provinciale versnellingsvoorstellen.
2. Per provincie wordt één specifieke uitkering verstrekt.
3. De specifieke uitkering wordt verstrekt voor kosten gemaakt in de periode 5 april 2022 tot en met 31 december 2024.
4. De specifieke uitkering wordt niet verstrekt voor kosten welke reeds uit anderen hoofde zijn of worden gesubsidieerd.

Artikel 3. Aankoop bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgrond

Voor zover de specifieke uitkering wordt aangewend voor de aankoop van bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgrond, verstrekt de provincie uiterlijk ten tijde van de in artikel 10, eerste lid, bedoelde verantwoording een vergoeding van 100% van de vermogensvorming aan de minister.

Artikel 4. Hoogte van de uitkering

1. De specifieke uitkering bedraagt ten hoogste de som van de bedragen, per provincie, genoemd in de bijlage bij deze regeling.
2. De betaling wordt verminderd met de kosten waarvoor de provincie op grond van de Wet op het BTW-compensatiefonds voor compensatie in aanmerking komt.

Artikel 5. Aanvraag tot verlening

1. De specifieke uitkering kan worden aangevraagd tot 1 december 2022, 17:00.
2. De aanvraag bevat in ieder geval:

- a. een omschrijving van de provinciale versnellingsvoorstellen en de tijdsplanning voor de realisatie van de provinciale versnellingsvoorstellen;
  - b. de met de provinciale versnellingsvoorstellen nagestreefde doelen;
  - c. een beschrijving van de risico's en beheersmaatregelen;
  - d. een gespecificeerde begroting van het gevraagde bedrag met afzonderlijke vermelding van de BTW.
3. Een aanvraag wordt ingediend met gebruikmaking van een door de minister ter beschikking gesteld middel.

Artikel 6. Beslistermijn

De minister verleent de specifieke uitkering uiterlijk 31 december 2022.

Artikel 7. Verplichtingen

1. De provincie spant zich ervoor in de specifieke uitkering zodanig aan te wenden dat de meest doelmatige en doeltreffende bijdrage wordt geleverd aan de doelen in de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat.
2. De provincie waarborgt dat een reductie van stikstofemissie uitsluitend ten goede komt aan de in het eerste lid genoemde doelen.
3. De provincie wendt de specifieke uitkering zodanig aan dat geen sprake is van ongeoorloofde verlening van staatssteun.
4. De minister kan in de beschikking tot verlening aanvullende verplichtingen opleggen die bijdragen aan de doelen van de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, en water en klimaat.

Artikel 8. Voorschot

De minister verleent de provincie binnen zes weken na de verlening van de specifieke uitkering een voorschot van 100% van het uitkeringsbedrag.

Artikel 9 Verlenging periode

Indien volledige besteding van de specifieke uitkering in de periode, bedoeld in artikel 2, derde lid, niet mogelijk is, kan de minister deze periode op verzoek van de provincie eenmalig verlengen met een periode van ten hoogste vier jaar.

Artikel 10. Verantwoording en vaststelling

1. De provincie legt verantwoording af over de besteding van de specifieke uitkering op de wijze, bedoeld in artikel 17a van de Financiële-verhoudingswet.
2. Nadat de minister de relevante verantwoordingsinformatie, bedoeld in artikel 17a van de Financiële-verhoudingswet, van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft ontvangen, stelt de minister binnen 22 weken na die ontvangst de uitkering vast.
3. De provincie rapporteert jaarlijks voor 1 mei over het voorgaande jaar aan de minister over de voortgang van voorstellen. De rapportage bevat in ieder geval de in de beschikking tot verlening opgenomen elementen.

Artikel 11. Inwerkingtreding

1. Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst.
2. Deze regeling vervalt met ingang van 24 november 2027, met dien verstande dat zij van toepassing blijft op voordien ingediende aanvragen.

Artikel 12. Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als: Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage, 22 november 2022

*De Minister voor Natuur en Stikstof,
Ch. van der Wal-Zeggelink*

BIJLAGE BEHORENDE BIJ ARTIKEL 4

Maximale rijksbijdrage Groningen

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Pilot meetnet stikstof Lieftingsbroek	€ 332.750	€ 272.250

Maximale rijksbijdrage Fryslân

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
N2000 Fochteloerveen		€ 1.500.000
Versnelling Aldeboarn- De Deelen		€ 21.846.750
Van middelenbeleid naar doelenbeleid	€ 500.000	€ 500.000

Maximale rijksbijdrage Drenthe

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Overgangsgebieden		€ 37.400.000
Versnelling landbouw gerelateerde maatregelen	€ 2.505.000	€ 3.115.000
Hydrologisch systeemherstel	€ 1.750.000	€ 5.500.000

Maximale rijksbijdrage Noord Nederland

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Noord Nederlandse stikstofaanpak	€ 20.000.000	€ 35.235.000
De route naar een waarde(n)volle landbouw	€ 4.750.000	€ 9.000.000

Maximale rijksbijdrage Overijssel

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Baarlingerpolder		€ 6.000.000
Gebiedsproces landgoed Junne	€ 4.000.000	
Sociaaleconomische impact als uitgangspunt voor een versnellingsmaatregel op wsn gebiedsplan	€ 700.000	€ 1.500.000
Uitvoering en versnelling transitie Agro&Food – Praktijkleernetwerken en KPI's in de praktijk	€ 550.000	
Eerlijk verdienmodel voor de melkveehouderij – Ontwikkelen gebiedsgerichte biodiversiteitsmonitor	€ 500.000	

Maximale rijksbijdrage Gelderland

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Vrijwillige opkoop agrarische bedrijven	€ 50.000.000	€ 80.000.000
Innovatie landbouw plus op Gelderse regeling	€ 14.000.000	€ 6.000.000
Managementmaatregelen melkveehouders Gelderland	€ 5.000.000	€ 15.000.000
Van productiebos naar natuurbos	€ 10.000.000	€ 30.000.000
Vergroten en vergoeden landschapselementen in agrarisch gebied	€ 1.000.000	€ 1.500.000
Drukfactoren aanpak anders dan stikstof buiten N2000	€ 1.000.000	€ 4.000.000
Versnelling gebiedsprocessen/proeftuinen	€ 3.000.000	€ 4.000.000

Maximale rijksbijdrage Flevoland

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Praktijkproeven perceelafspoeling	€ 160.000	€ 160.000
Versnelling implementatie verschonende maatregelen melkrundveehouderij in gebiedsproces Flevoland	€ 1.660.000	€ 900.000

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Versnelling aanleg en herstel erfsingels in gebiedsproces	€ 350.000	€ 400.000

Maximale rijksbijdrage Noord-Holland

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Integrale aanpak stikstofreductie Rondehoop	€ 377.391	€ 561.171

Maximale rijksbijdrage Zuid-Holland

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Kwaliteitsbaggeren in natuurgebied Veenweiden Krimpenerwaard	€ 1.250.000	€ 1.250.000
Omhoog met het veen Krimpenerwaard	€ 68.000	€ 5.000
Onderzoek smart grids energiemaatregelen	€ 200.000	

Maximale rijksbijdrage Noord-Brabant

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Aankoop en afwaardering gebouwen in het kader van grondverwerving buitengebied	€ 17.500.000	
Innovatie en stimuleren natuurinclusieve landbouw	€ 45.000.000	
Faciliteren planvormingsproces: Kennisontwikkeling/onderzoek binnen gebiedsvisie	€ 2.625.000	€ 3.750.000
Opschalen BodemUp en BBWP	€ 750.000	€ 1.250.000

Maximale rijksbijdrage Limburg

Voorstel	Maximale bijdrage 2022 (inclusief BTW)	Maximale bijdrage 2023 (inclusief BTW)
Aanleg voedselbossen	€ 500.000	€ 500.000
Aankoop bedrijven/gronden	€ 22.500.000	
Gebiedsproces glastuinbouw	€ 200.000	
Pilot Nereda Verdygo package plant	€ 2.000.000	

TOELICHTING

1. Inleiding

In de Kamerbrief van 10 juni 2022 (Kamerstukken II 2021/2022, 34 682, nr. 96) met daarin de gepubliceerde startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), zijn de uitgangspunten, ambities en context van het NPLG geschetst. Het NPLG is een belangrijke drager voor de integrale en gebiedsgerichte aanpak waarover de Tweede Kamer eerder in de hoofdlijnenbrief van 1 april 2022 is geïnformeerd. De startnotitie NPLG geeft uitwerking aan de ambitie om de grote opgaven voor natuur, stikstof, water en klimaat aan te pakken.

Onder de integrale en gebiedsgerichte aanpak werken de rijksoverheid en andere overheden, bedrijven en organisaties samen aan oplossingen om in een specifiek gebied de doelen te realiseren bijvoorbeeld door de waterkwaliteit te verbeteren, aan de slag te gaan met de klimaatopgave, positief bij te dragen aan het klimaat, een verandering van het voedselproductiesysteem te realiseren en de natuur te versterken. Reductie van stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden maakt deel uit van deze integrale aanpak. Voor de integrale en gebiedsgerichte aanpak heeft het kabinet 24,3 miljard euro beschikbaar gesteld, bovenop bestaande middelen die er voor de structurele aanpak stikstof al waren (7 miljard euro). Gewerkt wordt aan wetgeving voor de instelling van een begrotingsfonds 'Transitiefonds landelijk gebied en natuur'.

Uiterlijk in juli 2023 moeten de plannen voor de integrale en gebiedsgerichte aanpak af zijn. Vooruitlopend op juli 2023 heeft de Minister voor Natuur en Stikstof de provincies gevraagd naar versnellingsvoorstellen (brief van 5 april 2022), welke ervoor moeten zorgen dat de zogeheten gebiedsprocessen sneller kunnen starten. Daarop zijn door de provincies, veelal in samenspraak met waterschappen en terreinbeheerders, 90 voorstellen ingediend. Deze zijn door het kabinet beoordeeld aan de hand van vier criteria:

- de maatregelen zijn no-regret;
- de maatregelen dragen doelmatig, duurzaam bij aan één of meer van de doelen van de aanpak;
- de maatregelen leiden tot zo min mogelijk lock-in effecten;
- de maatregelen hebben voldoende draagvlak in de regio.

Uiteindelijk heeft het kabinet 45 voorstellen ter vermindering van stikstof en verbetering van de kwaliteit van natuur en water, geselecteerd. Voor deze voorstellen heeft het kabinet 504 miljoen euro naar voren gehaald uit de middelen bestemd voor het Transitiefonds landelijk gebied en natuur. Ook Wageningen Economic Research (WEcR) dat om een extern oordeel is gevraagd, beoordeelde de 45 voorstellen als positief (zie het op www.aanpakstikstof.nl gepubliceerde rapport 'Quick scan versnellings- en perspectiefmaatregelen transitie landbouw en landelijk gebied').

Met deze regeling wordt een deel van de 504 miljoen euro benut voor de verstrekking van specifieke uitkeringen voor de realisatie van aangewezen voorstellen aan de provincies. Het overige deel van de 504 miljoen euro wordt benut voor een opdracht aan Staatsbosbeheer.

2. Aankoop bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgrond

Voor zover een specifieke uitkering wordt aangewend voor de aankoop van bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgronden is deze bedoeld voor het dekken van afwaardering. In de regeling is derhalve bepaald dat als provincies een specifieke uitkering aanwenden voor de aankoop van bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgrond, ze uiterlijk ten tijde van de in artikel 8, eerste lid, bedoelde verantwoording een vergoeding van 100% van de vermogensvorming aan de Minister voor Natuur en Stikstof verstrekken. Daarbij wordt onder 'vermogensvorming' verstaan: opbrengsten van de bij aankoop door de provincie verkregen vermogensbestanddelen en de restwaarde van die vermogensbestanddelen. Onder 'restwaarde' wordt verstaan: economische waarde die de bij de aankoop door de provincie verkregen vermogensbestanddelen hebben na realisatie van het betreffende versnellingsvoorstel, zoals bepaald door een onafhankelijk taxateur.

Het voorgaande betekent dat niet wordt afgewacht tot een verkregen vermogensbestanddeel te gelde is gemaakt. In veel gevallen kan het jaren duren voordat gekochte bedrijfsmiddelen, bedrijfsgebouwen of landbouwgrond weer te gelde worden gemaakt en dit zal in sommige gevallen in het geheel niet gebeuren. Het is niet wenselijk vanuit de optiek van uitvoeringslasten en rechtszekerheid om de afwikkeling van de uitkeringsverstrekking (verantwoording en vaststelling) jaren lang op te schorten. Ook vanuit het doel van de regeling verdient het de voorkeur dat de voor de regeling beschikbare gelden niet tijdelijk worden 'belegd in restwaarde' omdat dit ten koste gaat van andere mogelijkheden. Opgemerkt wordt dat het niet de bedoeling is om met deze regeling waarin grondaankopen door de provincies het uitgangspunt is, een precedent te scheppen voor grondaankopen in de toekomst.

3. Verplichtingen bij besteding van de uitkering

Provincies moeten zich ervoor inspannen de specifieke uitkering zodanig aan te wenden dat de meest doelmatige en doeltreffende bijdrage wordt geleverd aan de doelen in de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat. Lock-in effecten moeten zoveel mogelijk worden voorkomen. Met lock-in wordt de situatie bedoeld dat er investeringen worden gedaan door een ondernemer (bijvoorbeeld een veehouder), die later kunnen botsen met besluitvorming uit de gebiedsgerichte aanpak en daardoor ondoelmatig zijn. In de beschikking tot verlening kunnen aanvullende verplichtingen worden opgelegd die bijdragen aan de genoemde doelen, zoals nadere verplichtingen die bijdragen aan het voorkomen van lock-in effecten en verplichtingen gericht op integrale en brongerichte reductie van emissies (ammoniak, methaan, geur, fijnstof).

Tegelijkertijd dienen de provincies te waarborgen dat reductie van stikstofemissie uitsluitend ten goede komt aan de doelen in de gebiedsgerichte aanpak voor natuur, inclusief stikstof, water en klimaat. Het is bijvoorbeeld niet de bedoeling dat stikstofreductie wordt ingezet voor het legaliseren van PAS-melders. Voor de legalisatie van PAS-melders is een aparte specifieke uitkering in voorbereiding.

Tot slot dienen de provincies de specifieke uitkering zodanig aan te wenden dat geen sprake is van ongeoorloofde verlening van staatssteun. Indien sprake is van staatssteun, zorgt de provincie zelf voor melding of notificatie bij de Europese Commissie, al naar gelang wat is vereist. Als bijvoorbeeld de middelen worden aangewend voor het doen sluiten van productiecapaciteit op vrijwillige basis, ziet de Europese Commissie dat in de context van de landelijke beëindigingsregeling veehouderij als staatssteun en is notificatie nodig, zo is gebleken uit overleg tussen het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Europese Commissie. Ook kunnen de staatssteunregels ertoe dwingen om voorwaarden te stellen, zoals een doorstartverbod. Een overheidsbijdrage voor innovatieve maatregelen mag op grond van de Landbouvvrijstellingsverordening in principe niet meer bedragen dan 40% van de kosten.¹

4. Uitvoeringsaspecten

Budgetverdeling

De specifieke uitkeringen worden op aanvraag verstrekt. In de bijlage bij de regeling zijn per provincie en per jaar de beschikbare budgetten weergegeven. De in de bijlage genoemde bedragen zijn de beschikbare bedragen, inclusief BTW.

Op basis van de aanvraag zal worden bepaald welk deel van het bedrag wordt overgemaakt naar het BTW-compensatiefonds (van waaruit de provincie dat deel dan ontvangt). De daadwerkelijke betaling aan de provincie wordt verminderd met dit bedrag aan compensabele BTW. Op deze wijze wordt overcompensatie van de provincie voorkomen.

Verlenging

De specifieke uitkering is bedoeld voor kosten gemaakt in de periode 5 april 2022 tot en met 31 december 2024. Indien volledige besteding van de specifieke uitkering in de hiervoor genoemde periode niet mogelijk is, kan de minister deze periode op verzoek van de provincie eenmalig verlengen met een periode van ten hoogste vier jaar. De minister zal het verzoek van de provincie toetsen aan de dan geldende voorwaarden van het Transitiefonds landelijk gebied en natuur. Slechts indien aan deze voorwaarden wordt voldaan, wijst zij het verzoek tot verlenging toe.

Verantwoording en vaststelling

De besteding van de specifieke uitkering wordt uiterlijk op 15 juli van het jaar volgend op het begrotingsjaar verantwoord, zoals geregeld in artikel 17a van de Financiële-verhoudingswet. De financiële verantwoording geschiedt via het systeem van single information, single audit, zoals bepaald in de Regeling informatieverstrekking SiSa.

De Minister voor Natuur en Stikstof stelt de uitkering vast binnen 22 weken nadat zij de relevante eindverantwoordingsinformatie heeft ontvangen van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In beginsel stelt de minister de uitkering overeenkomstig de verlening vast. De uitkering kan lager worden vastgesteld als:

- a. de activiteiten waarvoor de uitkering is verleend niet of niet geheel hebben plaatsgevonden;

¹ Zie artikel 14, dertiende lid, van de Landbouvvrijstellingsverordening voor uitzonderingen.

- b. de provincie niet heeft voldaan aan de aan de uitkering verbonden verplichtingen;
- c. de provincie onjuiste of onvolledige gegevens heeft verstrekt en de verstrekking van juiste of volledige gegevens tot een andere beschikking op de aanvraag tot verlening zou hebben geleid, of
- d. de verlening anderszins onjuist was en de provincie dit wist of behoorde te weten.

Voordat de uitkering lager wordt vastgesteld, zal navraag bij de provincie worden gedaan. Verder zijn in principe de algemene regels van de Algemene wet bestuursrecht voor de vaststelling van subsidies van toepassing. Dat betekent onder meer dat zo nodig kan worden overgegaan tot terugvordering van verleende uitkeringen. Volledigheidshalve wordt gewezen op artikel 7 van de Kaderwet EZK- en LNV-subsidies.

5. Regeldruk

De regeling is gericht op een financiële relatie tussen overheden en heeft daarom geen rechtstreekse werking naar burgers en bedrijven, en daarmee ook geen gevolgen voor de regeldruk.

6. Inwerkingtreding

Met de inwerkingtreding van deze regeling op de dag na de publicatie in de Staatscourant wordt afgeweken van het kabinetsbeleid inzake de vaste verandermomenten en de minimuminvoeringstermijn. Er is een groot belang gemoeid bij snelle inwerkingtreding. Het is zeer wenselijk dat de provincies zo spoedig mogelijk met hun versnellingsvoorstellen, welke ervoor moeten zorgen dat de zogeheten gebiedsprocessen sneller kunnen starten, aan de gang kunnen.

*De Minister voor Natuur en Stikstof,
Ch. van der Wal-Zeggelink*